

**«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών» Π.Μ.Σ.
«Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος»**

Διπλωματική Εργασία

«Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

Βασιλική Στεργίου

(ΑΜ:514439)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Παναγιώτα Μιχελή

Πάτρα Ιανουάριος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή/της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο/Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών» Π.Μ.Σ. «Εγκληματολογικές
και Ποινικές Προσεγγίσεις της Διαφθοράς, του Οικονομικού
και του Οργανωμένου Εγκλήματος»

«Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από
τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική
θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης
κοινωνίας»

Βασιλική Στεργίου

(ΑΜ:514439)

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Παναγιώτα Μιχελή

Μέλος ΣΕΠ του ΕΑΠ

Συν -Επιβλέπων καθηγητής:

Χρίστος Κουρουτζας

Μέλος ΣΕΠ του ΕΑΠ

Πάτρα Ιανουάριος 2024

Αφιερωμένη στην οικογένεια μου για την στήριξη και υπομονή σε ολη αυτή την πορεία...

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η παρουσίαση των εννοιών της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας όπως αυτή έχει εμφανισθεί από τις απαρχές της εγκληματολογικής σκέψης και επιστήμης. Παράλληλα καταβλήθηκε προσπάθεια να αναδειχθεί η αξία της εγκληματολογικής επιστήμης και η σχέση της με την αντεγκληματική πολιτική αλλά και την επιστήμη της θυματολογίας. Για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός αφιερωθήκαμε στο πρώτο κεφάλαιο με την ανάλυση των εννοιών της παραβατικής και αποκλίνουσας συμπεριφοράς καθώς και των εννοιών του εγκλήματος και της εγκληματικότητας. Σε δεύτερο στάδιο παραθέσαμε ένα μεγάλο μέρος της θεωρίας που έχει διαμορφωθεί στα πλαίσια της εγκληματολογικής θεωρίας, επιλέγοντας τις σημαντικότερες και γνωστότερες θεωρητικές προσεγγίσεις. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλωθήκαμε με την ανάλυση των εννοιών του κοινωνικού ελέγχου και του τρόπου που εμφανίζεται μέσα στα πλαίσια της κοινωνίας ενώ παραθέσαμε και ορισμένες εξελίξεις που αφορούν το θεσμικό και νομικό πλαίσιο της σωφρονιστικής αντεγκληματικής πολιτικής εντός της ελληνικής επικράτειας. Στο τρίτο κεφάλαιο αναφερθήκαμε σε συγκεκριμένες παρατηρήσεις που έχουν διαπιστωθεί και απασχολούν τη σύγχρονη εγκληματολογική σκέψη και αναφέρονται κατά κύριο λόγο στη διαδικασία εγκληματοποίησης, στις επιδράσεις που έχει ασκήσει η σύγχρονη κοινωνία στον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η εγκληματική συμπεριφορά καθώς και στις επεκτάσεις που αυτή έχει λάβει λόγω της παγκοσμιοποίησης ενώ εστιάσαμε στην οικονομική κρίση και τη σχέση της με το έγκλημα. Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο απασχοληθήκαμε με την αντεγκληματική πολιτική και τους φορείς της καθώς και με την παρουσίαση της επιστήμης της θυματολογίας και του ρόλου της στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής.

Λέξεις- κλειδιά

Παραβατικότητα, εγκληματικότητα, εγκληματολογική θεωρία, θεσμικό πλαίσιο, σύγχρονη κοινωνία

Abstract

The purpose of this thesis is to present the concepts of criminality and deviance as they have emerged from the beginnings of criminological thought and science. Simultaneously, an effort has been made to highlight the value of criminological science and its relationship with anti-crime policy, as well as the science of victimology. To achieve this goal, we dedicated the first chapter to the analysis of the concepts of deviant and deviating behavior, as well as the concepts of crime and criminality. In a second stage, we presented a significant portion of the theory that has been formed within the framework of criminological theory, selecting the most important and well-known theoretical approaches. In the second chapter, we focused on the analysis of the concepts of social control and the way it appears within the framework of society, while also presenting some developments related to the institutional and legal framework of criminal justice policy within the Greek territory. In the third chapter, we addressed specific observations that have been identified and concern contemporary criminological thought, mainly related to the process of criminalization, the effects that modern society has had on the expression of criminal behavior, and the extensions it has taken due to globalization. We also focused on the economic crisis and its relationship with crime. In the fourth and final chapter, we dealt with anti-crime policy and its entities, as well as the presentation of the science of victimology and its role in shaping anti-crime policy.

Words keys

Delinquency, criminological theory, institutional framework, modern society

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract.....	vi
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1.....	4
Α. Εννοιολογική προσέγγιση της παραβατικότητας και εγκληματικότητας.....	4
1. Ορισμός παραβατικής και αποκλίνουσας συμπεριφοράς.....	4
2. Θεωρίες αποκλίνουσας συμπεριφοράς-Δυο κοινωνιολογικές οπτικές.....	4
2.2.1 Θεωρίες συναίνεσης.....	5
2.2.2 Θεωρίες σύγκρουσης.....	6
Β. Το έγκλημα.....	6
1. Ιστορική αναδρομή.....	6
2. Έννοια εγκλήματος και εγκληματικότητας.....	8
2.1 Το έγκλημα.....	8
2.2 Η εγκληματικότητα.....	10
2.2.1 Έννοια.....	10
2.2.2 Εκτίμηση μεγέθους εγκληματικότητας.....	10
2.2.3 Εμφανής και αφανής εγκληματικότητα και μέτρηση της εγκληματικότητας.....	12
3. Φύση και αιτία εγκλήματος.....	13
3.1 Κλασική Σχολή.....	14

3.2 Θετικιστική Σχολή.....	16
3.3 Θεωρίες των Κοινωνικών Δομών.....	18
3.4 Θεωρίες της Κοινωνικής Διαδικασίας.....	21
3.5 Μαρξιστική Θεωρία.....	23
Κεφάλαιο 2.....	26
Ο Κοινωνικός Έλεγχος και η σημασία του.....	26
1. Ο Κοινωνικός έλεγχος.....	26
1.1 Είδη κοινωνικού ελέγχου.....	27
α) Άτυπος και τυπικός κοινωνικός έλεγχος.....	27
β) Εσωτερικός και εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος.....	28
1.2 Θεωρία των σπασμένων παραθύρων και η έννοια του κοινωνικού ελέγχου.....	29
2. Θεσμικό και νομικό πλαίσιο για την παραβατικότητα και την εγκληματικότητα ...	30
Κεφάλαιο 3.....	35
1. Διαδικασίες εγκληματοποίησης.....	35
1.1 Διαδικασίες εγκληματοποίησης.....	35
1.2. Η κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος.....	36
1.3 Παγκοσμιοποίηση και αντεγκληματική πολιτική.....	37
1.4 Διαφορά και το εγκλημα κατά Edwin Sutherland και Vincenzo Ruggiero.....	40
α) Edwin Sutherland.....	40
β) Vincenzo Ruggiero.....	42
2. Οικονομική κρίση και έγκλημα.....	43

Κεφάλαιο 4	48
1. Σωφρονισμός Κοινωνική Επανάταξη και Πρόληψη	48
1.1 Σωφρονισμός	48
1.2 Κοινωνική επανάταξη ή επανα-κοινωνικοποίηση	49
1.3 Πρόληψη	50
2. Φορείς άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής	51
2.1 Αστυνομία	52
2.2 Συνεργασία κοινωνίας -αστυνομίας στην πρόληψη του εγκλήματος	53
2.3 Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας(ΤΟΣΠΠΑ)	54
3. Θυματολογία	55
3.1 Οφόβος του εγκλήματος	57
3.2 Το θύμα ως παράγοντας του εγκλήματος και της Ποινικής Δικαιοσύνης	58
Επίλογος	62
Βιβλιογραφία	65

Εισαγωγή

Η επιστήμη της εγκληματολογίας συνιστά μία σχετικά νέα επιστήμη η οποία αφορά τον τομέα του εγκλήματος και όλων των σχετικών διαδικασιών και επεκτείνεται τόσο στην ποινή που επιβάλλεται όσο και στους σκοπούς για τους οποίους προβλέπεται μία συγκεκριμένη ποινή (Walsh A., 2012: 37-78). Η μελέτη και κατανόηση του εγκλήματος συνιστά μία διαχρονική ανάγκη για όλες τις κοινωνίες αφού το έγκλημα και τα αποτελέσματά του διαταράσσουν την εύνομη και ειρηνική διαβίωση μεταξύ των ανθρώπων (Morrison W., 1995: 573–595).

Η εγκληματολογία αποτελεί έναν δυναμικό κλάδο της κοινωνιολογίας που χρειάζεται να λαμβάνει υπόψη τις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο (Burke H, 2009: 35-49). Πέρα από την μελέτη των αιτιών και της φύσης του εγκλήματος, η εγκληματολογία καταπιάνεται και με την θεωρία της ποινής, δηλαδή με τη φιλοσοφία που καθοδηγεί τους νομοθέτες στην ρύθμιση μίας κατάστασης και της θέσπισης μίας συγκεκριμένης ποινής (Triplett R. A., 2018:98-128). Με άλλα λόγια μελετάει και τους λόγους που υιοθετήθηκαν συγκεκριμένες πρακτικές και προσπαθεί να εξηγήσει τις εγκληματολογικές προσεγγίσεις που οδήγησαν στις ανάλογες αλλαγές της αντεγκληματικής πολιτικής.

Η εργασία που ακολουθεί αποτελείται από τέσσερα διαφορετικά κεφάλαια με τα οποία καταβάλλεται προσπάθεια να αναλύσουμε τα επιμέρους ζητήματα που ανακύπτουν κατά την μελέτη των εννοιών της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας. Στο πρώτο κεφάλαιο ασχολούμαστε με το θεωρητικό κομμάτι της εγκληματολογίας και της εγκληματολογικής σκέψης. Αρχικά αναφερόμαστε στη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των όρων παραβατική και αποκλίνουσα συμπεριφορά ενώ παράλληλα παρουσιάζουμε

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

τις δύο κοινωνιολογικές οπτικές που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της εγκληματολογίας αλλά και της κοινωνιολογίας γενικότερα και οι οποίες αφορούν τον τρόπο με τον οποίο δομείται και οργανώνεται η σύγχρονη κοινωνία. Ακολουθώντας προχωράμε στην ανάλυση των εννοιών του εγκλήματος και της εγκληματικότητας με την ταυτόχρονη παράθεση των σημαντικότερων χαρακτηριστικών αυτών. Για να είναι πλήρης η θεωρητική προσέγγιση του εγκληματολογικού πεδίου κάνουμε λόγο για τις σημαντικότερες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί και οι οποίες αφορούν την ερμηνεία και αιτιολογία της εμφάνισης του εγκληματικού φαινομένου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο προχωρήσαμε με την παρουσίαση της έννοιας του κοινωνικού ελέγχου και της σημασίας αυτού στην πρόληψη και καταπολέμηση του εγκλήματος. Για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας αναφερθήκαμε στις ξεχωριστές κατηγορίες του κοινωνικού ελέγχου και τονίσαμε τις δύο βασικές διακρίσεις δηλαδή την διάκριση μεταξύ άτυπου και τυπικού κοινωνικού ελέγχου αλλά και μεταξύ του εσωτερικού και εξωτερικού κοινωνικού ελέγχου. Σε δεύτερη φάση παρουσιάσαμε τις τροποποιήσεις του νέας ποινικής νομοθεσίας αλλά και της αλλαγής της λειτουργίας της ποινής με τους νέους κώδικες που κατευθύνεται προς την αρχή ότι η ποινή θα πρέπει να έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα και να είναι ανάλογη της βλάβης που προκλήθηκε.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται ειδική αναφορά στις νέες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις οι οποίες έχουν σε μεγάλο βαθμό επηρεάσει και διαμορφώσει την εγκληματολογική σκέψη. Ειδικότερα αναφερόμαστε στην διαφθορά και στα εγκλήματα που τελούνται από τους ισχυρούς σε σχέση και με τα κοινά εγκλήματα και φανερώνουμε την διαφορετική αντιμετώπιση αυτών. Συνεχίζοντας στην ίδια λογική θα προσπαθήσουμε να γνωστοποιήσουμε τη σημασία και τον ρόλο που παίζουν οι ραγδαίες αλλαγές στην κοινωνία και την οικονομία και οι οποίες διαμορφώνουν τις νέες αντεγκληματικές πολιτικές που υιοθετούνται. Δώσαμε έμφαση στον ρόλο της παγκοσμιοποίησης και της οικονομική κρίσης σε σχέση με την υιοθέτηση αντεγκληματικών πολιτικών και τη διαμόρφωση του προφίλ του σύγχρονου εγκληματία αντίστοιχα.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο αφιερώνουμε την μελέτη μας στον τρόπο με τον οποίο εμφανίζεται η αντεγκληματική πολιτική εστιάζοντας σε δύο διαφορετικούς

τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται η πλήρωση των στόχων που έχουν τεθεί εκ μέρους κάθε κράτους. Θα μιλήσουμε για την σημασία που παίζει η αστυνομία τόσο για την πρόληψη όσο και την καταστολή του εγκλήματος αλλά και για την σημασία της διαμόρφωσης μίας σχέσης μεταξύ της αστυνομίας και της λοιπής κοινωνίας ώστε με τον τρόπο αυτό να επιτευχθεί η αύξηση της εμπιστοσύνης των κοινωνιών στην αστυνομία αλλά και η αποτελεσματική μείωση της εμφάνισης παραβατικών συμπεριφορών. Για να ολοκληρωθεί η μελέτη μας θα εστιάσουμε σε ένα παρακλάδι της επιστήμης της Εγκληματολογίας, ήτοι αυτό της θυματολογίας και θα αναλωθούμε με τη μελέτη του άλλου υποκειμένου του εγκλήματος, δηλαδή του θύματος. Τέλος θα αναφερθούμε στον ρόλο που διαδραματίζει το θύμα στην ποινική διαδικασία είτε αυτό αναφέρεται στην διαδικασία της επιβολής ποινής είτε στη διαδικασία διαμόρφωσης των ποινών.

Κεφάλαιο 1ο

Α. Εννοιολογική προσέγγιση της παραβατικότητας και εγκληματικότητας

1. Ορισμός παραβατικής και αποκλίνουσας συμπεριφοράς

Ως παραβατική συμπεριφορά ορίζεται εκείνη που έρχεται σε ευθεία αντίθεση με τους νόμους και τους κανόνες που επικρατούν σε μια κοινωνία. Συνήθως η έννοια της παραβατικής συμπεριφοράς χρησιμοποιείται όταν μιλάμε για ανήλικους δράστες μίας εγκληματικής πράξης. Ο λόγος που προτιμάται αυτή έναντι της εγκληματικής έχει να κάνει με την ετικετοποίηση που μπορεί να προκληθεί στον ανήλικο και στα νοήματα που ακολουθούν την έννοια του εγκλήματος και του εγκληματία. Επειδή οι ανήλικοι δράστες είναι ακόμη σε μία κατάσταση που χωρά μεγάλη δυνατότητα αλλαγής της συμπεριφοράς τους προτιμάται να αποφεύγονται συμπεριφορές που θα μπορούσαν να στιγματίσουν τον ανήλικο και να τον επηρεάσουν σημαντικά στην μετέπειτα πορεία του (Adirika, Bakky., 2020:1-14).

Ως αποκλίνουσα ορίζεται η συμπεριφορά που μπορεί να αφορά περιστατικά πέραν της παραβίασης των θεσμοθετημένων νόμων και κανόνων (Hinnant, J. B., & Forman-Alberti, A. B., 2019: 682–695.). Ως τέτοια μπορεί να είναι οποιαδήποτε συμπεριφορά θεωρείται ότι παρεκκλίνει της «κανονικής» και η οποία μπορεί να ενέχει αρνητικά νοήματα για τους υπόλοιπους κοινωνούς. Συχνά η έννοια της απόκλισης χρησιμοποιείται και για την απόδοση συμπεριφορών που απλώς δεν αποτελούν τον κανόνα μέσα σε μία κοινωνία και οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν προσβλητικές για τις αξίες και τα έθιμα μίας κοινωνίας σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

2. Θεωρίες αποκλίνουσας συμπεριφοράς - Δύο κοινωνιολογικές οπτικές

Υπάρχει διχογνωμία σχετικά με τον τρόπο που είναι δομημένη η κοινωνία και η οποία οδηγεί στον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν και συμπεριφέρονται οι άνθρωποι. Παρακάτω θα αναφερθούμε στις δύο κοινωνιολογικές οπτικές που αναφέρονται και προσπαθούν να ερμηνεύσουν την εκδήλωση εγκληματικής και αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Πρόκειται για τη θεωρία της συναίνεσης αλλά και τη θεωρία της σύγκρουσης.

2.2.1 Θεωρίες συναίνεσης

Η θεωρία της συναίνεσης βασίζεται στο κοινωνικό συμβόλαιο όπως αυτό διατυπώθηκε από το Ρουσσώ αλλά και από την άποψη και θεώρηση του Χόμπς που υποστήριξε ότι οι άνθρωποι είναι εκ φύσεως βίαιοι. Παρά το γεγονός ότι οι δύο αυτοί θεωρητικοί διαφώνησαν μεταξύ τους σχετικά με τη φύση του ανθρώπου και οι δύο κατέληξαν στο ίδιο συμπέρασμα, ήτοι της σημασίας της κοινωνικής συνοχής και της δημιουργίας συγκεκριμένων κοινωνιών που βασίζονται σε κοινούς στόχους και ρυθμίζονται από κοινές πολιτικές και νομικές διατάξεις. Η αναγκαιότητα αυτή διαπιστώνεται από το γεγονός ότι τα άτομα πριν την σύσταση των οργανωμένων κοινωνιών ήταν πολύ πιθανόν να πέσουν θύματα είτε των άγριων ζώων είτε της κατάστασης πολέμου που επικρατούσε μεταξύ τους.

Έτσι η θεωρία της συναίνεσης βασίζεται στο σκεπτικό ότι οι άνθρωποι απώλεσαν ένα μέρος των ελευθεριών τους με την σύσταση και την οργάνωσή τους σε κοινωνίες για χάρη της ασφάλειας που δημιουργείται μέσα στα πλαίσια αυτής της δομής (Hayward K., 2015:). Έτσι παρά το γεγονός ότι μπορεί να διαπιστώνονται αδικίες, ανισότητες και άλλα κοινωνικά προβλήματα, πρόκειται στην ουσία για επιλογές που έκαναν οι άνθρωποι με σκοπό την αποφυγή μία χειρότερης κατάστασης, ήτοι της ανασφάλειας και του κινδύνου που επικρατούσε πριν την οργάνωσή τους σε κοινωνίες.

Στο πλαίσιο της θεωρίας της συναίνεσης το έγκλημα συνιστά μία πράξη που δεν μπορεί να κατανοηθεί ως μία αναγκαία συμπεριφορά. Η συνύπαρξη των ανθρώπων βασίζεται στον σεβασμό των κανόνων, όπως αυτοί έχουν συμφωνηθεί από όλους, και η

παρέκβαση από αυτούς δεν μπορεί να αποτελεί παρά μόνο αποκλίνουσα συμπεριφορά. Τα άτομα που παρεκκλίνουν αντιμετωπίζονται σχεδόν σαν «προβληματικά» λόγω της πεποίθησης ότι όλοι οι κανόνες βρίσκουν έρεισμα στην προστασία τους από κάτι χειρότερο και επομένως δεν μπορεί παρά μόνο να υπάρχει κάποιο πρόβλημα στο άτομο που επιλέγει να τελέσει μια εγκληματική πράξη.

2.2.2 Θεωρίες σύγκρουσης

Η θεωρία της σύγκρουσης βασίζεται στο σκεπτικό ότι τα άτομα βρίσκονται μεταξύ τους σε μία μόνιμη κατάσταση αντιπαράθεσης και επικεντρώνεται στις αντιφάσεις και που υπάρχουν μεταξύ των διάφορων κοινωνικών ομάδων. Βάσει της θεωρίας αυτής, οι συγκρούσεις μεταξύ των κοινωνιών αποτελούν μία αναπόφευκτη πραγματικότητα και είναι αποτέλεσμα των ανισοτήτων, της αδικίας, τις διαφορές που υπάρχουν σχετικά με την κατοχή της εξουσίας. Η θεωρία αυτή εστιάζει στον ρόλο που παίζει η σύγκρουση που επικρατεί μεταξύ των ανθρώπων στην κοινωνική αλλαγή και εξέλιξη.

Στο πλαίσιο της συγκρουσιακής θεωρίας, η αποκλίνουσα συμπεριφορά απορρέει από τις κοινωνικές αντιφάσεις και τις ανισότητες που επικρατούν και οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν ένταση μεταξύ των κοινωνιών (Hayward K., 2015:590-595). Η ένταση αυτή μπορεί να διοχετευθεί μόνο με την εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών αφού οι άνθρωποι που βρίσκονται στις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις επηρεάζονται βαθύτερα από την κοινωνική κατάσταση που επικρατεί ενώ παράλληλα η σύγκρουση και το έγκλημα αποτελεί το μοναδικό μέσα άμυνας που έχουν έναντι στις συνθήκες που επικρατούν.

B. Το έγκλημα

1. Ιστορική αναδρομή

Το έγκλημα αποτελεί μία πραγματικότητα που ακολουθεί την ανθρώπινη ύπαρξη και ταυτίζεται με αυτή. Από αρχαιοτάτων χρόνων φαίνεται να καταβάλλεται μία προσπάθεια περιορισμού ορισμένων πράξεων αλλά και η εύρεση της καλύτερης απάντησης προς αυτό. Από τα διαθέσιμα στοιχεία φαίνεται ότι η χρήση της έννοιας του εγκλήματος έγινε περί του 1250 κατά την περίοδο του μεσαίωνα ενώ ταυτόχρονα ο πρώτος φόνος ανθρώπου χρονολογείται περίπου 430.000 χρόνια πριν (McCulloch D, 2023:19-29).

Η μελέτη του εγκλήματος και της εγκληματικής συμπεριφοράς οδήγησε στην ίδρυση της επιστήμης της εγκληματολογίας (Barlow D. H., Kauzlarich D., 2010:34-45). Η εγκληματολογία αποτελεί έναν διεπιστημονικό κλάδο που χρησιμοποιεί πληροφορίες και μεθόδους που ανακύπτουν από διαφορετικές επιστήμες με σκοπό την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς (Triplett, R. A. 2018:115-127). Η μελέτη του εγκλήματος οδήγησε συγχρόνως και στην μελέτη των θυμάτων μίας εγκληματικής συμπεριφοράς, την προσπάθεια ανεύρεσης της καταλληλότερης ποινής, την κατανόηση των παραγόντων και των λόγων που οδηγούν κάποιον στην τέλεση αξιόποινων πράξεων και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί η πολιτεία να προχωρήσει στην πρόληψη και τον περιορισμό του εγκλήματος.

Στις πρώτες κοινωνίες η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κοινωνιών ήταν τόσο ισχυρή που χωρίς αυτήν δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί η επιβίωσή τους. Για το λόγο αυτό στις περιπτώσεις κατά τις οποίες εμφανίζονταν εγκληματικές συμπεριφορές η πρώτη αντίδραση ήταν η επιβολή μίας εκδικητικής ποινής στα συγκεκριμένα άτομα αφού με τη συμπεριφορά τους προκαλούσαν ανασφάλεια στη κοινωνική συνοχή. Μετέπειτα, άρχισαν να προβλέπονται συγκεκριμένες ποινές και έγιναν οι πρώτες προσπάθειες για την νομοθετική πρόβλεψη και καταστολή αυτών των συμπεριφορών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της αρχαίας Ελλάδας, η οποία είχε μεριμνήσει σχετικά με την πρόβλεψη ορισμένων νομικών διατάξεων και ρυθμίσεων που απευθύνονταν στους δράστες εγκληματικών πράξεων. Στην περίπτωση της αρχαίας Ελλάδας δινόταν έμφαση στη σημασία της δίκαιης τιμωρίας και συχνά γινόταν λόγος για την θεϊκή τιμωρία που θα έβρισκε τους δράστες ορισμένων πράξεων.

Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα η τιμωρία απευθυνόταν σε συγκεκριμένες πράξεις που αφορούσαν προσβολές που αφορούσαν τη θρησκεία και ήταν συνυφασμένες με την έννοια της προσβολής των ηθών. Εκείνη την περίοδο η τιμωρία ήταν ιδιαίτερα σκληρή και είχε έναν παιδευτικό χαρακτήρα. Ειδικότερα, η τιμωρία ήταν συχνά η θανάτωση του δράστη με την τέλεση μίας σειράς βασανιστηρίων που λάμβαναν χώρα σε δημόσιο χώρο και αποσκοπούσαν στον παραδειγματισμό των υπόλοιπων κοινωνιών ώστε να γνωρίζουν την ποινή και να αποθαρρυνθούν από την τέλεση μίας πράξης. Τα νεότερα χρόνια καταβλήθηκε προσπάθεια για την ανάπτυξη ενός νομικού συστήματος που βασίστηκε σε συγκεκριμένες αρχές και αξίες και τέθηκαν κάποια δικονομικά κριτήρια που αφορούσαν κατά κύριο λόγο στην πρόβλεψη της δίκαιης δίκης που θα αποτελείται από συγκεκριμένες διαδικασίες ώστε να προστατευθούν τα δικαιώματα που φέρουν οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι. Τέλος, μπορούμε να αναφερθούμε και στη σύγχρονη εποχή που αποτελεί την εποχή που διανύουμε και η οποία ξεκίνησε μετά την βιομηχανική επανάσταση. Λόγω της πολυπλοκότητας της κοινωνίας και των κοινωνικών αναγκών και διαδικασιών δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην προσαρμογή των ποινικών νομοθεσιών στις νέες ανάγκες της κοινωνίας. Μεταξύ αυτών των αναγκών ήταν και η διαφορετική αντιμετώπιση του εγκλήματος και των εγκληματιών ώστε να συμβαδίσει και με τις αλλαγές των κοινωνικών απαιτήσεων και πεποιθήσεων και να περιοριστούν οι βιαιότητες των προηγούμενων περιόδων.

2. Έννοια εγκλήματος και εγκληματικότητας

2.1 Το έγκλημα

Ο ορισμός του εγκλήματος διαφέρει ανάλογα με την σχολή στην οποία αναφερόμαστε και την προσέγγιση που ακολουθούμε. Ωστόσο ως έγκλημα μπορεί να οριστεί η διαδικασία η οποία αποτελείται από τρεις διαφορετικές πράξεις μεταξύ των οποίων

αναφερόμαστε στην θεσμοθέτηση μίας πράξης ως αξιόποινης, στην εγκληματική πράξη που είναι αποτέλεσμα της παραβίασης της ποινική διάταξης που έχει οριστεί και τέλος στην κοινωνική αντίδραση και την αντιμετώπιση του εγκλήματος (Σπινέλλη Κ., 2014:67-89).

Παράλληλα μπορούμε να διακρίνουμε μεταξύ του νομικού και του πραγματικού εγκλήματος. Ως νομικό έγκλημα θεωρείται η συμπεριφορά που έρχεται σε αντίθεση και παραβιάζει μία ποινική διάταξη του νόμου. Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 1 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα: «Έγκλημα είναι πράξη, άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από τον ποινικό νόμο» ενώ με τη παρ. 2 ορίζεται ότι «Στις διατάξεις των ποινικών νόμων ο όρος «πράξη» περιλαμβάνει και τις παραλείψεις.». Επομένως το νομικό έγκλημα αφορά πάντοτε την παραβίαση μίας πράξης η οποία έχει ήδη προβλεφθεί στο νόμο και δεν μπορεί να επεκταθεί σε πράξεις που δεν αποτελούν σχετικής πρόβλεψης (Βιδάλη, 2013:45-78).

Η έννοια του πραγματικού εγκλήματος διατυπώθηκε από τον Ραφαήλ Γκαροφάλο ο οποίος ήταν ένας από τους θεωρητικούς της θετικιστικής σχολής, στην οποία θα αναφερθούμε παρακάτω. Η βασική διαφορά μεταξύ του νομικού και πραγματικού εγκλήματος έγκειται στο γεγονός ότι η πρώτη κατηγορία αφορά το έγκλημα που προβλέπεται και τιμωρείται βάσει συγκεκριμένων νομικών διατάξεων ενώ η δεύτερη αφορά και όλες εκείνες τις περιπτώσεις που ενώ δεν προβλέπεται κάποια νομική διάταξη που να ορίζει μία πράξη ως εγκληματική, αυτή συνιστά τέτοια λόγω του ότι προσβάλλει τα θεμελιώδη συναισθήματα φιλαλληλίας των ατόμων. Συγκεκριμένα πρόκειται για την αγαθότητα και τη δικαιοσύνη, τα οποία συνιστούν τα δύο βασικά αλτρουιστικά συναισθήματα που καθορίζουν την ανθρώπινη ύπαρξη και όλοι οι άνθρωποι σέβονται.

Το φυσικό ή πραγματικό έγκλημα είναι μία έννοια που προσπαθεί να αποδώσει τη διάρκεια της αποδοκimasίας που επιδεικνύεται σε ορισμένες πράξεις και η οποία δεν επηρεάζεται από τοπικούς και χρονικούς παράγοντες. Αντίθετα φαίνεται ότι κάθε κοινωνία αποδοκιμάζει την τέλεση μίας συγκεκριμένης πράξης γιατί αυτή η πράξη προσβάλλει τα συναισθήματα της φιλαλληλίας, όπως αναφέραμε και παραπάνω.

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

Τέλος για τον Garofalo όσοι άνθρωποι τελούν φυσικά ή πραγματικά εγκλήματα χαρακτηρίζονται από μία οργανική ανικανότητα αφού δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με κανέναν άλλον τρόπο η εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς και για το λόγο θα πρέπει να εξαιρεθούν είτε με θάνατο είτε με εξορία αφού δεν διαθέτουν την ικανότητα να ζήσουν μαζί με τους υπόλοιπους ανθρώπους.

2.2 Η εγκληματικότητα

2.2.1 Έννοια

Ο όρος της εγκληματικότητας χρησιμοποιείται για να αποδώσει τον αριθμό των εγκληματικών και αξιόποινων πράξεων που λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένο τόπο και σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (Αλεξιάδης, 2011:165-158). Στην περίπτωση της αποτύπωσης της εγκληματικότητας μας ενδιαφέρει η εκτίμηση του μεγέθους αυτής και η καταγραφή των περιστατικών που συμβαίνουν. Η μέτρηση της εγκληματικότητας συνιστά ένα απαραίτητο στόχο κάθε κοινωνίας αφού μέσω αυτής καθίσταται δυνατή η κατανόηση των παραγόντων που οδηγούν στο έγκλημα, η οποία κατανόηση επιτυγχάνεται μέσω της συσχέτισης των παραγόντων που επικρατούν σε ένα συγκεκριμένο τόπο και χρόνο.

2.2.2 Εκτίμηση μεγέθους εγκληματικότητας

Η εκτίμηση του μεγέθους της εγκληματικότητας αποτελεί μία από τις βασικότερες προτεραιότητες της πολιτείας καθώς βάσει αυτής μπορούν να προσαρμοστούν οι σχετικές νομοθετικές επιλογές που θα υιοθετηθούν. Συγκεκριμένα το μέγεθος της εγκληματικότητας μπορεί να οδηγήσει στην αλλαγή της ποινικής και σωφρονιστικής νομοθεσίας και ανάλογα με το αν σημειώνει αυξητικό ή μειωτικό βαθμό να καταλήξει στην αύξηση ή μείωση της αυστηρότητας των ποινών που επιβάλλονται στους εγκληματίες.

Η πρώτη προσπάθεια σχετικά με την μέτρηση της εγκληματικότητας έγινε από τον Adolph Quetelet, έναν Βέλγο αστρονόμο, μαθηματικό και στατιστικό ο οποίος, μέσω της έρευνάς του, παρατήρησε ότι μέσα στο ίδιο έτος εμφανίζονται συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις οι οποίες συμβαίνουν με τον ίδιο τρόπο και κάτω από τις ίδιες συνθήκες. Σύμφωνα με αυτήν την παρατήρησή του, ο Quetelet κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα εμφανίζεται σταθερά και με τον ίδιο τρόπο όπως και τα υπόλοιπα κοινωνικά φαινόμενα. Ο θεωρητικός αυτός θεωρείται ένας από τους πρωτεργάτες της θετικιστικής θεωρία στην εγκληματολογία λόγω της αιτιοκρατικής απόδοσης και ερμηνείας του εγκληματικού φαινομένου (Beirne P., 1987: 1140–1169).

Κατά την προσπάθεια εκτίμησης του μεγέθους της εγκληματικότητας εμφανίζονται εμπόδια που μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την καταγραφή της. Ο βασικότερος παράγοντας είναι η νομοθεσία που επικρατεί σε μία συγκεκριμένη πολιτεία και η οποία μπορεί να μεταβληθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα. Επειδή η μελέτη του εγκλήματος και η στατιστική του ανάλυση και καταγραφή βασίζεται στο ποινικό νόμο, ένας από τους βασικότερους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα που συλλέγονται είναι η μεταβολή της ποινικής νομοθεσίας. Έτσι είναι πιθανό να αλλάξει ο νόμος και να αποποινικοποιηθεί μία συμπεριφορά η οποία μέχρι πρότινος συνιστούσε αξιόποινη πράξη. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με τις αντιλήψεις της κοινωνίας σχετικά με το έγκλημα, οι οποίες φαίνεται ότι αλλάζουν ανάλογα και με τις μεταβολές που συνιστώνται στην υπόλοιπη κοινωνία. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της χρήσης μαριχουάνας η οποία έχει αποποινικοποιηθεί σε διάφορες χώρες ανά τον κόσμο και ενώ ακόμη και σε χώρες που συνιστά έγκλημα, υπάρχει ευνοϊκή αντιμετώπιση του χρήστη και δεν τιμωρείται με τον ίδιο τρόπο όπως παλαιότερα.

Τα εμπόδια αυτά αμβλύνονται λόγω των μεγάλων χρονικών αποστάσεων που λαμβάνουν χώρα κατά την καταγραφή της εγκληματικότητας και τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε αμφίβολα αποτελέσματα (Αλεξιάδης, 2011:114-148). Πέραν του μεγάλου χρονικού διαστήματος, ο παράγοντας του χρόνου μπορεί να παίζει ιδιαίτερα καθοριστικό ρόλο στην μέτρηση και την καταγραφή του εγκλήματος. Για παράδειγμα, στις περιόδους κατά τις οποίες παρατηρούνται ιδιόμορφες κοινωνικές συνθήκες, όπως

είναι σε περιόδους ακραίας φτώχειας και οικονομικής κρίσης τα δεδομένα που συλλέγονται δεν μπορούν να αποτελέσουν αξιόπιστα εργαλεία και για το λόγο αυτό το στατιστικό έτος θεωρείται αναξιόπιστο.

2.2.3 Εμφανής και αφανής εγκληματικότητα και μέτρηση της εγκληματικότητας

Ένα ζήτημα που δημιουργείται αναφορικά με την εκτίμηση της εγκληματικότητας αποτελεί το γεγονός ότι μόνο ένας περιορισμένος αριθμός αυτής μπορεί να διαπιστωθεί από τις επίσημες αρχές. Αυτό οδηγεί σε εσφαλμένη εκτίμηση της εγκληματικότητας αφού η εκτίμηση βασίζεται στα διαθέσιμα δεδομένα. Έτσι γίνεται διάκριση μεταξύ της εμφανούς και της αφανούς εγκληματικότητας. Ως εμφανής ορίζεται η εγκληματικότητα που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο της εγκληματολογικής στατιστικής (Αλεξιάδης, 2011:134-144). Η εμφανής εγκληματικότητα συλλέγεται από τα διαθέσιμα στοιχεία που καταγράφονται από την αστυνομία αλλά και από τα δεδομένα που διαπιστώνονται δικαστικά. Ειδικότερα, μέσω της ποινικής διαδικασίας συλλέγονται τα στοιχεία που αφορούν τους δράστες αξιόποινων πράξεων οι οποίοι ήρθαν αντιμέτωποι με την ποινική δικαιοσύνη και κατά των οποίων επιβλήθηκε κύρια ή παρεπόμενη ποινή αλλά και διάφορα ασφαλιστικά ή αναμορφωτικά μέτρα ανάλογα και με τα χαρακτηριστικά που φέρει ο κάθε δράστης. Τα δεδομένα που προέρχονται από την δικαστηριακή πρακτική συλλέγονται από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος και εκδίδονται σε ειδικό τεύχος. Στα πλαίσια της προσπάθειας καταγραφής της εμφανούς εγκληματικότητας πρέπει να αναφερθούμε και στη δόλη εγκληματικότητα, δηλαδή στην εγκληματικότητα που συλλέγεται από τα στοιχεία που διαθέτουν οι αστυνομικές αρχές και αφορούν πράξεις που μπορεί να μην καταλήξουν στην ποινική δικαιοσύνη.

Από την άλλη μεριά γίνεται λόγος για την αφανή εγκληματικότητα, η οποία αποτελεί και το μεγαλύτερο μέρος της εγκληματικότητας. Πρόκειται στην ουσία για όλα εκείνα τα εγκλήματα τα οποία δεν γνωστοποιούνται στις αρμόδιες αρχές και τα οποία δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση του μεγέθους της εγκληματικότητας. Αυτή η εγκληματικότητα αποδίδεται και ως ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας

αφού αναφέρεται στον αριθμό των εγκλημάτων που δεν καταγγέλλονται στις αστυνομικές αρχές (Doorewaard C., 2014:48-77). Οι συνέπειες της μη καταγραφής ενός εγκλήματος είναι ποικίλες και διαφέρουν ανάλογα με το υποκείμενο στο οποίο αναφερόμαστε. Η μέτρηση της αφανούς εγκληματικότητας γίνεται μέσω διαφορετικών μέσων σε σχέση με αυτά που αναφέραμε για την εμφανή εγκληματικότητα. Έτσι χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο μέσω ερευνών αυτοαναφερόμενης εγκληματικότητας που απευθύνονται στους κοινωνούς οι οποίοι απαντούν σχετικά με την τέλεση ή μη εγκληματικών πράξεων. Ακόμη μπορεί να γίνει με τη μορφή της αυτοαναφερόμενης θυματοποίησης που απευθύνεται στους κοινωνούς με σκοπό την μέτρηση της θυματοποίησης αυτών. Οι μετρήσεις που προκύπτουν από αυτές τις έρευνες δεν μπορούν να οδηγήσουν στην αξιόπιστη εξακρίβωση και διαπίστωση εγκληματικής συμπεριφοράς αφού και στις δύο περιπτώσεις τα άτομα, λόγω του φόβου ανακάλυψης ή και της ντροπής λόγω της θυματοποίησης, δεν είναι απόλυτα ειλικρινή στις απαντήσεις που δίνουν και επομένως θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με επιφύλαξη.

3. Φύση και αίτια εγκλήματος

Το έγκλημα αποτελεί ένα διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο με σημαντικές οικονομικές, κοινωνικές, και ατομικές επιπτώσεις. Η σημασία της κατανόησής του είναι ξεκάθαρη αφού μέσω της εύρεσης των αιτιών που οδηγούν στην εμφάνιση της παραβατικής συμπεριφοράς θα καταστεί δυνατός ο περιορισμός της. Παρά τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί δεν έχει δοθεί κάποια ερμηνεία που να μπορεί να καλύψει όλες τις εγκληματικές συμπεριφορές. Παρ' όλα αυτά έχουν διατυπωθεί θεωρίες από διάφορες σχολές της εγκληματολογικής επιστήμης οι οποίες προσπαθούν να αποδώσουν τη φύση και τα αίτια του εγκλήματος (Αλεξιάδης, Σ.:20-30) Παρακάτω θα αναφερθούμε στις σημαντικότερες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί.

3.1 Κλασική Σχολή

Η κλασική σχολή βασίζεται στη λογική της αποτροπής του εγκληματία από την τέλεση περαιτέρω εγκληματικών πράξεων. Ειδικότερα η σχολή αυτή έχει ως ιδεολογικό υπόβαθρο τη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου όπως αυτή διατυπώθηκε από τον Ζαν Ζακ Ρουσσώ (Κουράκης Ν. Ε., 2009:100-116)). Βάσει της θεωρίας αυτής, οι άνθρωποι συμφώνησαν να μετέχουν σε κοινωνίες για να αποφύγουν τη βαναυσότητα και την κατάσταση πολέμου που επικρατούσε σε προηγούμενες περιόδους. Αυτή η συμφωνία ενέχει βέβαια και κάποιων περιορισμών της ελευθερίας τους αλλά αυτοί γίνονται δεκτοί λόγω του κινδύνου που υπάρχει εκτός των πλαισίων της κοινωνίας. Θεμελιωτής της εν λόγω σχολής θεωρείται ο Τσέζαρε Μπεκαρία (1738-1794) ο οποίος επηρέασε την εγκληματολογική σκέψη της εν λόγω σχολής με το έργο του «Περί αδικημάτων και ποινών». Με το έργο αυτό ο Μπεκαρία εστίασε στην ιδέα ότι η ποινή πρέπει να έχει ως αποκλειστικό σκοπό την τιμωρία εκείνου που προχώρησε στην εγκληματική πράξη και οφείλει να είναι ανάλογη της βλάβης που προκλήθηκε από την πράξη στο κοινωνικό σύνολο. Σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει οι ποινές να είναι τέτοιας έντασης που να οδηγούν τον εγκληματία στην στάθμιση του εγκλήματος και της ποινής και να επιλέγει το έγκλημα λόγω της μεγαλύτερης ωφέλειας που προσδοκά από την πράξη του. Για την καλύτερη πρόβλεψη ποινών ώστε αυτές να είναι και ανάλογες των εγκληματικών πράξεων που τελούνται, ο Μπεκαρία προχώρησε στην διάκριση αυτών ανάλογα με την έκταση και το είδος της βλάβης που προκαλούσαν. Έτσι οι πράξεις που αντιτίθονταν στην κοινωνική ασφάλεια θα πρέπει να έχουν μεγαλύτερες ποινές. Οι πράξεις που οδηγούν στη διατάραξη της κοινωνικής ειρήνης θα πρέπει να επιφέρουν χαμηλότερες ποινές. Σε κάθε περίπτωση η σχολή αυτή εναντιώνεται στη θανατική ποινή καθώς και στα βασανιστήρια και προχωρά στη θεμελίωση δικονομικών εγγυήσεων που θα οδηγήσουν στην ασφάλεια της διαδικασίας και τον σεβασμό των δικαιωμάτων των κοινωνιών. Αυτή η κατεύθυνση έρχεται να διορθώσει τα σφάλματα του παρελθόντος με τις βάρβαρες τεχνικές κατηγορίας και καταδίκης των εγκληματιών.

Ένας ακόμη σημαντικός θεμελιωτής της κλασικής σχολής ήταν ο Ιερεμίας Μπένθαμ (1748-1832) ο οποίος διατύπωσε μία ωφελμιστική θεώρηση που βασιζόταν στο αξίωμα του ωφελιμισμού. Ο ωφελιμισμός κατευθύνεται προς την λογική ότι για να χαρακτηριστεί μία πράξη ως επιθυμητή θα πρέπει αυτή να οδηγεί στην κάρπωση πλεονεκτημάτων εκ μέρους του πράττοντος και να περιορίζει τα αρνητικά συναισθήματα που μπορούν να προκληθούν από αυτή. Ο ωφελιμισμός βασίζεται στη λογική ότι οι άνθρωποι κατά την επιλογή των πράξεών τους βασίζονται στο αποτέλεσμα αυτών και συγκεκριμένα αν αυτές μπορούν να οδηγήσουν στην πρόκληση πόνου ή ηδονής. Για το λόγο αυτό οι ποινές που επιβάλλονται θα πρέπει να είναι ανάλογες των εγκλημάτων που τελούνται και θα πρέπει ειδικότερα να φέρουν πέντε χαρακτηριστικά (Κουράκης Ν. Ε., 2009:144-147). Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι πρώτον ότι η ποινή θα πρέπει να προκαλεί μεγαλύτερο κακό από το καλό που προκάλεσε η εγκληματική πράξη, δεύτερον ότι θα πρέπει να απειλείται μεγαλύτερη ποινή όταν υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με την διαπίστωση του εγκλήματος και την καταδίκη του εγκληματία, τρίτον η πράξη που προκαλεί μεγαλύτερη βλάβη θα πρέπει να τιμωρείται και με μεγαλύτερη ποινή, τέταρτον η ωφέλεια που προσδοκάται δεν θα πρέπει να είναι μεγαλύτερη του πόνου που θα προκληθεί με την ποινή και πέμπτον η ποινή θα πρέπει να διαμορφώνεται στον ίδιο το δράστη και να προσαρμόζεται ανάλογα με τις δικές του αντοχές.

Η κλασική σχολή έχει επηρεάσει σημαντικά και την σύγχρονη θεωρία αφού υπάρχουν νέες προσεγγίσεις αυτής που βασιζόμενες σε εκείνη οδηγούνται στη θεμελίωση νέων θεωριών (Tibbets S. G., 2019). Αυτές οι θεωρίες είναι η θεωρία της λογικής επιλογής που βασίζεται στο ότι το έγκλημα αποτελεί μία σταθμισμένη επιλογή εκ μέρους του εγκληματία αλλά και η θεωρία της ευκαιριακής παραβατικότητας δηλαδή της θεωρίας που εκτιμά ότι η παραβατική συμπεριφορά εκδηλώνεται λόγω των συνθηκών που επιτρέπουν την τέλεση ενός εγκλήματος.

Από τα παραπάνω συνάγεται εύκολα ότι η βασική στόχευση της κλασικής σχολής είναι η πρόληψη και αποτροπή του εγκλήματος μέσω των ποινών που τίθενται νομοθετικά και οι οποίες θα πρέπει να οδηγούν στη μείωση του ενδιαφέροντος του ατόμου για να

τελέσει την πράξη. Μολονότι με την κλασική σχολή δεν μελετήθηκαν τα αίτια που οδηγείται ένα άτομο στην τέλεση παραβατικών πράξεων, θεωρείται για πολλούς ότι έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της εγκληματικής συμπεριφοράς και αποτέλεσε τις απαρχές της εγκληματολογικής επιστήμης.

3.2 Θετικιστική Σχολή

Η θετικιστική σχολή βασίζεται στη θεωρία της αιτιοκρατίας σύμφωνα με την οποία το έγκλημα αποτελεί ένα προδιαγεγραμμένο συμβάν που μπορεί να προβλεφθεί. Ειδικότερα σύμφωνα με τη σχολή αυτή, το έγκλημα αποτελεί ένα βιοκοινωνικό φαινόμενο που εκδηλώνεται από συγκεκριμένα άτομα τα οποία δεν μπορούν να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους (Κουράκη Ν. Ε, 2009:105-115). Για το λόγο αυτό η απάντηση στο έγκλημα πρέπει να είναι τέτοιου είδους που να ανταποκρίνεται στο βαθμό επικινδυνότητας του κάθε ατόμου και θα πρέπει, ανάλογα με αυτό το κριτήριο, είτε να οδηγεί στην πλήρη εξάλειψη του εγκληματία είτε στην αναμόρφωση αυτού. Η βασική διαφορά της θετικιστικής σχολής από την κλασική στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω έγκειται στο γεγονός ότι η πρώτη εστιάζει στον ίδιο τον δράστη, τον εγκληματία που πρέπει να αντιμετωπισθεί με συγκεκριμένα μέσα.

Συνήθως αναφερόμαστε στον Cesare Lombroso ως πρωτεργάτη της θετικιστικής σχολής στην εγκληματολογία αλλά αυτό δεν είναι ορθό. Αντίθετα οι πρώτοι επιστήμονες που διατύπωσαν ότι το έγκλημα αποτελεί ένα φαινόμενο που παρουσιάζεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα και επηρεάζεται από τους ίδιους κάθε φορά παράγοντες, ήταν οι Quetelet και Guerry. Οι δύο αυτοί επιστήμονες χρησιμοποίησαν τα στοιχεία που ήταν διαθέσιμα από τις γαλλικές αρχές και χρησιμοποιώντας την στατιστική επιστήμη προσπάθησαν να κατανοήσουν τους ρυθμούς εμφάνισης του εγκλήματος καθώς και τους παράγοντες που επηρέαζαν την εμφάνισή του (Vold G. B. et al, 1998:221-288).

Ωστόσο ο Cesare Lombroso (1835-1909) είναι εκείνος που θεωρείται από τους περισσότερους ως ο θεμελιωτής της θετικιστικής σχολής αλλά και ως ο πατέρας της

εγκληματολογικής επιστήμης. Πρόκειται για έναν άνθρωπο ο οποίος ήταν ιατρός και εξειδικεύτηκε στην ψυχιατρική όποτε και εξέδωσε το βιβλίο του «Ο Εγκληματίας άνθρωπος». Σύμφωνα με το έργο του ο Lombroso υποστήριξε ότι ο εγκληματίας άνθρωπος είναι αποτέλεσμα ενός βιολογικού αταβισμού, δηλαδή ότι ο εγκληματίας αποτελεί μία πρόωρη εξελικτική μορφή του ανθρώπου και για τον λόγο αυτό συνιστά ένα υποδεέστερο είδος. Η θεωρία του βιολογικού αταβισμού βασίστηκε στην εξελικτική θεωρία του Δαρβίνου η οποία είχε διατυπωθεί μόλις το 1859 και βάσει της οποίας ο Δαρβίνος, υποστήριξε ότι το ανθρώπινο είδος αποτελεί μία μετεξέλιξη προηγούμενων ειδών κατά τέτοιον τρόπο όπου ο άνθρωπος αποτελεί μία βελτιωμένη έκδοση αυτών των ειδών. Η θεωρία του Lombroso βασίστηκε σε εμπειρική έρευνα και στη σύγκριση ανθρώπων που ήταν φυλακισμένοι με άλλους που ήταν φοιτητές και διαπίστωσε ότι οι πρώτοι φέρουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και στίγματα που οι δεύτεροι δεν εμφανίζουν. Ο Lombroso προχώρησε στην διάκριση των εγκληματιών και πρότεινε διαφορετικές ποινές ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκε ο καθένας. Σύμφωνα με αυτόν, πρώτη είναι η κατηγορία του εκ γενετή εγκληματία ο οποίος και μπορεί να αντιμετωπισθεί μόνο με εξαιρετικές ποινές. Στη συνέχεια προχώρησε και σε άλλες διακρίσεις που αφορούσαν τους ηθικά παράφρονες εγκληματίες και τους εγκληματίες εκ περιστάσεως, των οποίων οι ποινές αφορούσαν την αναμόρφωσή τους.

Η θεωρία του βιολογικού αταβισμού ενέχει ιδιαίτερα μεγάλους κινδύνους αφού συνήθως βασίζεται σε μη αποδείξιμα στοιχεία και φανερώνει συχνά ρατσιστικά κίνητρα. Οι κίνδυνοι αυτοί έγιναν αισθητοί με τον μετέπειτα θεωρητικό αυτής της σχολής, τον Enrico Ferri (1856-1929) ο οποίος ήταν μαθητής του Lombroso και ο οποίος έπαιξε ιδιαίτερο υποστηρικτικό ρόλο στον Mussolini. Ενώ αρχικά ο Ferri είχε προσχωρήσει στο σοσιαλιστικό κίνημα μετέπειτα προσχώρησε στο φασιστικό κίνημα ως βουλευτής στον οποίο ανατέθηκε η τροποποίηση της ποινικής νομοθεσίας στην Ιταλία. Ο Ferri ακολουθώντας τις διδασκαλίες του Lombroso, επέκτεινε την σκέψη του τελευταίου, και ενώ μιλούσε και ο ίδιος για αιτιοκρατία απέδωσε το έγκλημα και σε κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες που συνδέονται άμεσα με την τέλεση εγκληματικών πράξεων. Για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, ο Ferri

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

προχώρησε στην επιβολή, πέραν της στερητικής της ελευθερίας ποινής, και μέτρων κοινωνικής στήριξης τα οποία θα έπαιζαν κομβικό ρόλο στην αντιμετώπιση και τον περιορισμό του εγκλήματος. Ταυτόχρονα υποστήριξε ότι η ποινή θα πρέπει να είναι ανάλογη της επικινδυνότητας του ατόμου και ότι θα πρέπει να δίδεται έμφαση στην αναμόρφωση και την αλλαγή του εγκληματία.

Η ιταλική σχολή και ο βιολογικός θετικισμός αποτέλεσε τον πρόδρομο και άλλων θεωριών και απόψεων που αφορούν την εγκληματική συμπεριφορά. Αυτές οι απόψεις βασίστηκαν στην ανάλυση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών για την κατανόηση των λόγων που οδηγείται κάποιος σε εγκληματικές συμπεριφορές (Βιδάλη Σ., 2013:35-48). Μεταξύ αυτών των συμπεριφορών ήταν η νοημοσύνη, η κληρονομικότητα, αλλά και η γενετική και φυσική δομή των εγκληματιών. Η εν λόγω κατεύθυνση είχε ως αποτέλεσμα τη γένεση της ευγονικής δηλαδή της “επιστήμης” που μελετά τον άνθρωπο και στοχεύει στην βελτίωση και των περιορισμών “ανωμαλιών” που μπορεί να προκύψουν στο ανθρώπινο είδος. Η ευγονική είχε ως αποτέλεσμα την επέμβαση στην γενετήσια ελευθερία και την ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου, με τις μαζικές στερώσεις που έγιναν επί Ναζιστικής Γερμανίας.

3.3 Θεωρίες των Κοινωνικών Δομών

Οι θεωρίες της κοινωνικής δομής μελετούν το κοινωνικό σύστημα ως όλον το οποίο αποτελείται από έναν συγκεκριμένο αριθμό κοινωνικών δομών και θεσμών και μόνο όταν αυτοί αλληλεπιδρούν ορθά μπορεί το σύστημα να επιτελέσει τη λειτουργία του και να είναι αποτελεσματικό ως προς τους ρόλους του. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες θεωρήσεις, η θεωρία της κοινωνικής δομής δεν μελετά την ιστορική εξέλιξη της κοινωνίας για να μπορέσει να εξηγήσει τα κοινωνικά φαινόμενα που εμφανίζονται και εστιάζει στην αντιμετώπιση της κοινωνίας ως ενός οργανισμού που για την ορθή και καλή λειτουργία του θα πρέπει να αλληλεπιδρούν με τον καλύτερο τρόπο τα επιμέρους στοιχεία του.

Στην εγκληματολογία η θεωρία των κοινωνικών δομών χρησιμοποιήθηκε από διάφορους θεωρητικούς, οι οποίοι προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τα αίτια της εγκληματικής συμπεριφοράς. Ένας από τους βασικότερους είναι ο Emile Durkheim (1858-1917) ο οποίος υποστήριξε ότι το έγκλημα αποτελεί μία πραγματικότητα για όλες τις κοινωνίες και δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα ακόμη φυσιολογικό φαινόμενο (Durkheim E. and Moynihan D. P., 1998:1-14). Ειδικότερα υποστήριξε ότι στις παραδοσιακές κοινωνίες όπου υπήρχε μεταξύ των πολιτών μία συλλογική συνείδηση και συνοχή το έγκλημα ήταν ένα φυσικό αποτέλεσμα που οδηγεί στην ανάπτυξη της κοινωνίας. Μάλιστα η μη εμφάνιση εγκληματικών συμπεριφορών αποτελεί σύμπτωμα της παθολογίας της κοινωνίας (Σπινέλλη Κ. Δ., 2014:88-108). Αντίθετα όμως με τη φυσιολογική εμφάνιση του εγκλήματος, ο Durkheim διαπίστωσε ότι η εμφάνιση του εγκλήματος στις σύγχρονες κοινωνίες γίνεται με τέτοιον τρόπο που δεν είναι φυσιολογική. Αντίθετα, στις σύγχρονες κοινωνίες όπου η συνοχή έχει μειωθεί η εμφάνιση εγκληματικότητας είναι αποτέλεσμα της κατάστασης ανομίας που επικρατεί στην κοινωνία αυτή. Η ανομία αποτελεί μία έννοια που εισήχθη από τον Durkheim και με την οποία αποδίδεται η αποδυνάμωση των κοινωνικών δομών και η ασάφεια που επικρατεί αναφορικά με τους κοινωνικούς κανόνες και του αποδεκτού τρόπου συμπεριφοράς των ατόμων.

Σε δεύτερη φάση θα πρέπει να αναφερθούμε στην Οικολογική Σχολή του Σικάγου που αποτελείται από διάφορους θεωρητικούς, οι οποίοι μελέτησαν περί το 1920 πως το φυσικό περιβάλλον μπορεί να παίζει καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς των ατόμων. Η μελέτη του εγκλήματος γίνεται μέσα στα πλαίσια του περιβάλλοντος και το έγκλημα θεωρείται ως ένα προϊόν των κοινωνικών δομών που επικρατούν. Για εκείνους το έγκλημα είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής αποδιοργάνωσης που επικρατεί και στις ειδικότερες συνθήκες που επιτείνουν την εμφάνιση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Μεταξύ αυτών των συνθηκών είναι η φτώχεια, η ανεργία και η απουσία κοινωνικών υπηρεσιών που οδηγούν με τη σειρά τους στην εκδήλωση εγκληματικών συμπεριφορών. Η σχολή του Σικάγου μελέτησε την πόλη του Σικάγου και διαπίστωσαν ότι υπάρχουν διαφορετικοί δείκτες εγκληματικότητας ανάλογα με την περιοχή της πόλης την οποία μελετούσαν. Αυτό

οδήγησε στη διατύπωση της θεωρίας περί άνομων ζωνών όπου το έγκλημα εμφανίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις υπόλοιπες περιοχές. Η εξέλιξη της θεωρίας αυτής έκανε λόγο για την θεωρία της ευκαιρίας σύμφωνα με την οποία η τέλεση εγκλημάτων από πολλά άτομα είναι αποτέλεσμα των ευκαιριών που δημιουργούνται σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο και το έγκλημα τελείται επειδή παρουσιάζεται η συγκεκριμένη περίπτωση που αν δεν υπήρχε δεν θα οδηγούσε στο έγκλημα.

Εξίσου σημαντική είναι και η θεωρία της έντασης όπως αυτής διατυπώθηκε από τον Robert K. Merton (1910-2003). Σύμφωνα με αυτόν είναι αποτέλεσμα της ματαίωσης που νιώθουν οι άνθρωποι σε σχέση με τη δυνατότητά τους να πραγματοποιήσουν τους στόχους που τίθενται βάσει των αξιών που τίθενται από την Αμερικανική κοινωνία. Ειδικότερα, οι στόχοι που τίθενται κοινωνικά και οι οποίοι αποκτούν ύψιστη αξία μέσα από την κοινωνία δεν αντικατοπτρίζουν τις δυνατότητες που έχουν τα άτομα για την επίτευξη και πλήρωση αυτών των στόχων (Braithwaite J., 1980: 627–632). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανομία, δηλαδή της κατάστασης κατά την οποία υπάρχει ανισορροπία μεταξύ των κοινωνικά αποδεκτών μέσων και στόχων και κατ' επέκταση να εμφανισθεί το έγκλημα ως αντίδραση στην κατάσταση αυτή. Ωστόσο η εγκληματική συμπεριφορά συνιστά μόνον μία εκ των πιθανών κοινωνικών αντιδράσεων, σύμφωνα με τον Merton. Έτσι μεταξύ των υπόλοιπων αντιδράσεων, θα πρέπει να αναφερθούμε στον κομφορμισμό που αναφέρεται στα συμμορφούμενα άτομα, δηλαδή εκείνα τα άτομα που έχουν αποδεχτεί τόσο τους στόχους όσο και τα μέσα που τίθενται κοινωνικά. Στη συνέχεια αναφερόμαστε στην καινοτομία που αφορά τα άτομα που αποδέχονται τους στόχους που τίθενται αλλά διαμορφώνουν και βρίσκουν δικά τους μέσα για να επιτύχουν τους σκοπούς τους. Ακόμη γίνεται λόγος για την τυπολατρία, κατά την οποία το άτομο δίνει μεγαλύτερη έμφαση στους κανόνες και την τήρηση αυτών που η πλήρωση των στόχων δεν αποτελεί προτεραιότητά του. Παράλληλα, διακρίνουμε τον αναχωρητισμό δηλαδή την κατάσταση όπου ένα άτομο απορρίπτει τόσο τους κοινωνικούς στόχους όσο και τα αποδεκτά μέσα κατά τέτοιον τρόπο που δεν ενδιαφέρεται για τη συμμετοχή του στην κοινωνία αλλά επιλέγει για παράδειγμα τη χρήση ναρκωτικών ουσιών ώστε να ξεφύγει από αυτήν την κατάσταση. Τέλος υπάρχει

και η εξέγερση δηλαδή η κατάσταση κατά την οποία το άτομο θέτει διαφορετικούς στόχους και επιλέγει τα δικά του μέσα για την επίτευξη αυτών.

Ως τελευταία αναφορά στην θεωρία των κοινωνικών δομών θα πρέπει να γίνει στην θεωρία της διαφορικής ευκαιρίας που διατυπώθηκε από τους Cloward και Ohlin. Οι θεωρητικοί αυτοί όπως και οι προηγούμενοι βασίστηκαν στην έννοια της ανομίας για να αποδώσουν την εμφάνιση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Η διαφορά μεταξύ του Durkheim και του Merton έγκειται στο γεγονός ότι οι αυτοί εστίασαν στα εμπόδια που τίθενται σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων και ειδικότερα στα άτομα των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων που έχει ως αποτέλεσμα την ένταξή τους σε συμμορίες και ομάδες με εγκληματικούς στόχους (Hoffman J. P. and Ireland T., 1995: 247-270). Η θεωρία αυτή εξηγεί κατά κύριο λόγο τους λόγους που ορισμένα άτομα εντάσσονται σε συμμορίες και στοχεύει στην αντιμετώπιση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Όπως και οι ανωτέρω θεωρητικοί, εστίασαν στον ρόλο των κοινωνικών δομών και στην αναγκαιότητα που εμφανίζει κάποιες φορές η ένταξη σε συμμορίες αφού έτσι επιτυγχάνεται η προσαρμογή τους σε μία κοινωνική ομάδα, η οποία στην παρούσα φάση είναι παραβατική. Η θεωρία του παραβατικού υποπολιτισμού διατυπώθηκε και από τον Albert Cohen ο οποίος αναφέρθηκε περισσότερο στους ανηλίκους που οδηγούνται στην ένταξη σε συμμορίες. Και αυτός ο θεωρητικός απέδωσε την παρούσα συμπεριφορά σε στην σύγκρουση που επικρατεί μεταξύ των κατώτερων και των ανώτερων τάξεων και απέδωσε την εγκληματική συμπεριφορά των ανηλίκων των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων στην αδυναμία της ολοκλήρωσης της εκπαίδευσής τους και κατ' επέκταση λόγω της απόστασης που δημιουργείται ανάμεσα στους κοινωνικά αποδεκτούς στόχους και στα θεμιτά μέσα.

3.4 Θεωρίες της Κοινωνικής Διαδικασίας

Οι θεωρίες της κοινωνικής διαδικασίας αναφέρονται στο ρόλο που παίζει η κοινωνικοποίηση και οι διάφορες κοινωνικές ομάδες για την εκδήλωση ορισμένων συμπεριφορών. Για τις θεωρίες αυτές το σημαντικότερο κριτήριο για την κατανόηση της εγκληματικής συμπεριφοράς είναι η κατανόηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των

κοινωνικών σχέσεων και διαδικασιών που διαμορφώνουν τον τρόπο που εκδηλώνεται η κάθε συμπεριφορά.

Στην εγκληματολογία ένας από τους βασικότερους θεωρητικούς αυτής της κατεύθυνσης είναι ο Edwin Sutherland η οποία ονομάζεται και θεωρία της διαφορικής συναναστροφής. Η θεωρία αυτή είναι μία από αυτές που αναφέρονται στην σημασία της εκμάθησης ορισμένων συμπεριφορών που είναι αποτέλεσμα της συναναστροφής ενός ατόμου με κάποια άλλη ομάδα ατόμων. Ο Sutherland διατύπωσε τη θεωρία αυτή μετά από τη μελέτη συγκεκριμένων ατόμων που χαρακτηρίζονταν ως «επαγγελματίες κλέφτες» όποτε και διαπίστωσε ότι η συμπεριφορά που επιδεικνύουν τα συγκεκριμένα άτομα αποτελείται από συγκεκριμένες τεχνικές που έχει αποκτήσει το άτομο στην πορεία της ζωής του. Μετά από αυτήν τη διαπίστωση προχώρησε στην διατύπωση της θέσης ότι η διαφορική συναναστροφή είναι απαραίτητη για τη εκμάθηση συγκεκριμένων συμπεριφορών που με τη σειρά τους οδηγούν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (Gaylord M S and Galliher J F, 1988:43-64). Για τον Sutherland το σημαντικότερο συμπέρασμα ήταν ότι η εγκληματική συμπεριφορά δεν αποτελεί ένα έμφυτο χαρακτηριστικό συγκεκριμένων ανθρώπων αλλά αντίθετα είναι κάτι που μαθαίνεται από τα άτομα. Κατά τη διαδικασία της εκμάθησης σημαντική είναι η σχέση που έχει το άτομο με εκείνον από τον οποίο μαθαίνει αυτήν την συμπεριφορά. Ακόμη διατύπωσε ότι η εκμάθηση είναι μία διαδικασία κατά την οποία το άτομο μαθαίνει συγκεκριμένες τεχνικές και μέσω της οποίας το άτομο διαμορφώνει τα κίνητρά του (Σπινέλλη Κ. Δ., 2014). Τέλος υποστήριξε ότι η εγκληματική συμπεριφορά διαμορφώνεται στο άτομο λόγω και της ύπαρξης των απαραίτητων συνθηκών κατά τις οποίες ευνοείται η παράβαση των νόμων ενώ τέλος η συμπεριφορά αυτή είναι αποτέλεσμα της έκφρασης των βασικών αξιών της ομάδας ατόμων που τελεί εγκληματικές συμπεριφορές.

Στο ίδιο πλαίσιο με τον Sutherland κινούνται και οι Matza και Sykes, οι οποίοι διατύπωσαν τη θεωρία της εξουδετέρωσης. Για εκείνους η εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί κάτι που μαθαίνεται και ταυτόχρονα ότι τα άτομα μαθαίνουν και υιοθετούν κάποιες τεχνικές εξουδετέρωσης που επιτρέπουν σε αυτά την τέλεση εγκληματικών

πράξεων χωρίς ιδιαίτερες αναστολές. Οι τεχνικές αυτές είναι πέντε και λαμβάνουν τη μορφή της άρνησης της ευθύνης εκ μέρους του δράστη, της άρνησης της ύπαρξης δέκτη της πράξης, ήτοι θύματος, της άρνησης της πρόκλησης ζημίας, της καταδίκης όσων καταδικάζουν τον δράστη και τέλος την προσήλωση στον ανώτερο στόχο και θεσμό που έχει διαμορφωθεί από το δράστη, ο οποίος δικαιολογεί την συμπεριφορά που επέδειξε (Σπινέλλη Κ. Δ., 2014, σελ. 265).

Στη συνέχεια αξίζει να αναφερθούμε στη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης και την θεωρία της ετικέτας. Η εν λόγω θεωρία αναφέρεται στο σύνολο των ιδεών που έχουν διατυπωθεί σχετικά με την σχέση που έχει η κοινωνική αντίδραση στην διαμόρφωση ενός δράστη (Besemer, S et al, 2017 1-8). Σύμφωνα με αυτήν διατυπώνεται η άποψη ότι η ποινική καταστολή και οι διαδικασίες της ποινικής δικαιοσύνης οδηγούν στην αύξηση της εμφάνισης εγκληματικών συμπεριφορών. Μάλιστα η συμπεριφορά αυτή επεκτείνεται και στις επόμενες γενεές λόγω της σημασίας και της επιρροής που ασκήθηκε στον πρωταρχικό δράστη ο οποίος επηρέασε με τη σειρά του τους απογόνους του. Η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης αφορά τις σημασίες και τα νοήματα που αποδίδουν οι άνθρωποι σε ορισμένες ενέργειες και στον τρόπο που αυτές επηρεάζουν και αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους. Έτσι η πραγματικότητα κατασκευάζεται μέσα από τα νοήματα που δίνονται σε ορισμένες καταστάσεις και δεν μπορεί να θεωρηθεί αντικειμενική και ανεξάρτητη από εξωτερικά γεγονότα. Για το λόγο αυτό όταν δίνεται η ερμηνεία μίας συμπεριφοράς ως εγκληματικής ή ενός ατόμου ως εγκληματία, αυτή με τη σειρά της διαμορφώνει την πραγματικότητα του δράστη και την αντιμετώπιση του από την υπόλοιπη κοινωνία.

3. 5 Μαρξιστική Θεωρία

Η μαρξιστική θεωρία βασίζεται στη θεωρία της σύγκρουσης, στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω και η οποία δηλώνει την διαρκή σύγκρουση που επικρατεί μεταξύ των ανθρώπων σε μία κοινωνία. Ο Καρλ Μαρξ (1818-1883) μολονότι δεν προχώρησε στη μελέτη του εγκληματία και της παραβατικής συμπεριφοράς, διατύπωσε την οικονομική του θεωρία σχετικά με το καπιταλιστικό σύστημα και τα

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

προβλήματα που αυτό δημιουργεί (Λάζος Γ, 2007:34-51). Ο Μαρξ θεωρούσε ότι το έγκλημα είναι αποτέλεσμα του καπιταλισμού αφού με το έγκλημα αντιδρούν οι κοινωνοί στις άθλιες συνθήκες διαβίωσης και ύπαρξης που επικρατούν μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα.

Πέραν του Μαρξ υπήρξαν κι άλλοι θεωρητικοί που βασίστηκαν στην οικονομική του θεωρία και την οποία χρησιμοποίησαν για να ερμηνεύσουν την εγκληματική συμπεριφορά. Ειδικότερα, αναφερόμαστε στον Willem Bongers (1876-1940) ο οποίος έκανε λόγο για τον οικονομικό ντετερμινισμό, ήτοι τους οικονομικούς παράγοντες που παίζουν κομβικό και θεμελιακό ρόλο στην εμφάνιση του εγκλήματος. Σύμφωνα με αυτόν, ο καπιταλισμός οδηγεί στην χαλάρωση των κοινωνικών και ηθικών φραγμών που υπήρχαν άλλοτε στους ανθρώπους και συγχρόνως αυξάνει τα αισθήματα του ατομικισμού και του εγωισμού έτσι ώστε οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τη ζωή ως έναν ανταγωνιστικό αγώνα που θα πρέπει να κυριαρχήσουν και να αποκομίσουν όσα περισσότερα οφέλη είναι εφικτό. Για τον λόγο αυτό η εκδήλωση παραβατικής και εγκληματικής συμπεριφοράς δεν πρόκειται να περιορισθεί μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα και θα αποτελεί μία πραγματικότητα που θα παρατηρείται με ντετερμινιστικά κριτήρια.

Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και ο Ralf Dahrendorf ο οποίος απέδωσε την εγκληματικότητα στον τρόπο με τον οποίο ήταν κατανεμημένη η εξουσία και στο γεγονός ότι αυτή την διαχειρίζονται συγκεκριμένα άτομα, ήτοι τα άτομα που αποτελούν την άρχουσα τάξη. Μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες όπου υπάρχει ο καταμερισμός της εργασίας και οι σχέσεις μεταξύ των κοινωνιών είναι τόσο στενές και αλληλεξαρτώμενες, οι άνθρωποι συναλλάσσονται καθημερινά. Ωστόσο λόγω της ανισότητας που υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων και του γεγονότος ότι η εξουσία ανήκει σε περιορισμένο αριθμό ατόμων, είναι αναπόφευκτη η σύγκρουση μεταξύ των εχόντων και των μη εχόντων.

Τέλος ένας ακόμη εγκληματολόγος που βασίστηκε στη μαρξιστική θεώρηση του εγκλήματος ήταν ο Quinney Richard ο οποίος εκκινώντας από τον μαρξισμό διατύπωσε μία νέο μαρξιστική θεώρηση του εγκλήματος και έκανε λόγο για την κοινωνική

κατασκευή αυτού (Anderson K. B., 2002: 232-242). Ο Quinney εστίασε στους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες οι οποίοι και επικεντρώθηκε στην κοινωνική ανισότητα που δημιουργείται στα πλαίσια της κοινωνίας και επηρεάστηκε από διάφορες κατευθύνσεις δίνοντας σημασία στην έννοια του ανθρωπισμού (Quinney R, 2010). Ο Quinney διέκρινε την εγκληματικότητα σε αυτήν που τελείται από άτομα που αντιδρούν στην ανισότητα της κοινωνικής του θέσης και σε εκείνα που τελούνται από εκείνους που βρίσκονται στην κορυφή της εξουσιαστικής πυραμίδας.

Κεφάλαιο 2ο

Ο Κοινωνικός έλεγχος και η σημασία του

1. Ο κοινωνικός έλεγχος

Ο κοινωνικός έλεγχος αναφέρεται στους μηχανισμούς και τις διαδικασίες που χρησιμοποιούνται εκ μέρους της κοινωνίας ώστε η τελευταία να επιβάλει τους κανόνες και τις αξίες που ισχύουν εντός του πλαισίου της (McCarthy B., 1991:19-29), (Καρύδης, 2010:30-32). Ο κοινωνικός έλεγχος έχει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση και τον περιορισμό της εγκληματικότητας. Ωστόσο ο παραπάνω ρόλος μπορεί να έχει και μια διττή λειτουργία δηλαδή και ως συμμετέχων στην κατασκευή αυτής. (Δασκαλάκης, 1985: 21-25). Η σημασία του κοινωνικού ελέγχου μπορεί να διαπιστωθεί και στον ρόλο που αυτός παίζει στην κοινωνία και τους σκοπούς που επιτυγχάνονται με αυτόν (Garland D., 2002:35-37). Έτσι μπορούμε να αναφερθούμε στον κοινωνικό έλεγχο που παίζει προστατευτικό ρόλο, ήτοι οδηγεί στην προστασία της κοινωνίας και του δημοσίου συμφέροντος από πρακτικές που μπορούν να οδηγήσουν στην προσβολή των τελευταίων αγαθών. Παράλληλα, ο ρόλος του κοινωνικού ελέγχου μπορεί να αφορά την ρυθμιστική λειτουργία αυτού, δηλαδή την ρύθμιση της συμπεριφοράς των κοινωνιών ώστε μέσω αυτής να καταστεί δυνατή η συμμόρφωση στο καθορισμένο πρότυπο και η αποφυγή εμφάνισης παρόμοιων συμπεριφορών στο μέλλον. Τέλος η βασική σκοπιμότητα του κοινωνικού ελέγχου είναι η προσαρμογή της συμπεριφοράς του κάθε ατόμου που επιτυγχάνεται μέσω της κοινωνικής κατακραυγής ή της κοινωνικής απομόνωσης σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης εκ μέρους του τελευταίου. Έτσι ο κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει ως έννοια, το σύνολο των διαδικασιών και μεθόδων που υιοθετεί μία επιμέρους κοινωνία, με σκοπό την προσαρμογή των συμπεριφορών στους εκάστοτε θεσπισμένους κανόνες της, ώστε να προάγει ένα κοινά αποδεκτό σύστημα κοινωνικών κανόνων (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:151).

Ο τρόπος που εκδηλώνεται ο κοινωνικός έλεγχος αφορά τις διάφορες κοινωνικές ομάδες και τον ρόλο που έχουν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και συμπεριφοράς ενός ατόμου. Ειδικότερα η οικογένεια αποτελεί την πρωταρχική μορφή άσκησης κοινωνικού ελέγχου και παίζει τον σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των παιδιών αλλά και την επιβολή «κυρώσεων» εκ μέρους της και της αλλαγής των κακών συμπεριφορών που επιδεικνύει το μέλος της. Σε δεύτερη φάση σημαντική είναι και η επιρροή που ασκείται στη νεολαία μέσω της σχολικής και εκπαιδευτικής διαδικασίας. Πέραν της οικογένειας, αυτή αποτελεί τη σημαντικότερη κοινωνική ομάδα για το άτομο αφού αυτό βρίσκεται για πρώτη φορά σε ένα περιβάλλον όπου απαιτείται από αυτό η επίδειξη μίας συγκεκριμένης συμπεριφοράς καθώς και η συμμόρφωση στους κανόνες που τίθενται μέσα στα συγκεκριμένα πλαίσια. Παράλληλα, ο μαθητής επηρεάζεται και από τους υπόλοιπους συμμαθητές του και ο κοινωνικός έλεγχος ασκείται και δια μέσου της συνύπαρξης των μαθητών.

1.1 Είδη κοινωνικού ελέγχου

Μεταξύ των ειδών του κοινωνικού ελέγχου στον οποίον μπορούμε να διακρίνουμε μεταξύ του άτυπου και τυπικού κοινωνικού ελέγχου αλλά και του εσωτερικού και του εξωτερικού κοινωνικού ελέγχου.

α) Άτυπος και τυπικός κοινωνικός έλεγχος

Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος είναι ο έλεγχος που ασκείται από την κοινωνία στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο και αφορά μία σειρά από πρακτικές που δεν θεσμοθετούνται και δεν κατοχυρώνεται στο ποινικό δίκαιο (Sampson R. J., 1986: 271–311). Αφορά όλες τις συμπεριφορές εκείνες που είναι μέρος μίας κοινωνίας και οι οποίες θεωρούνται δεδομένες και ότι πρέπει να ακολουθούνται από τους υπόλοιπους κοινωνούς. Αυτές οι συμπεριφορές είναι σημαντικές, παρόλο που δεν τυγχάνουν τυποποίησης επιφέρουν σημαντική αντίδραση. Η αντίδραση σε εκείνον που

παρέκκλινε μπορεί να είναι εξίσου σημαντική και με την ποινική και νομική κύρωση αλλά στα μάτια του νόμου ο παρεκκλίνων δεν συνιστά υποκείμενο ενδιαφέροντος.

Από την άλλη μεριά ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος αφορά τις περιπτώσεις εκείνες όπου ο έλεγχος αποτελεί την αντίδραση που ασκείται από το κράτος και από τα αρμόδια όργανα. Είναι λοιπόν η θεσμοθετημένη αντίδραση του κράτους και αφορά την τέλεση εγκληματικών πράξεων και την παραβίαση των νομοθετικών διατάξεων. Η αντίδραση αυτή αφορά πράξεις πιο σοβαρές από αυτές που ελέγχονται άτυπα και πρόκειται για αξιόποινες πράξεις.

β)Εσωτερικός και εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος

Ως εσωτερικός κοινωνικός έλεγχος λογίζεται η εσωτερική διεργασία την οποία κάνει κάθε μέλος της κοινωνίας και η οποία σχετίζεται με την διαμόρφωση και αυτορρύθμιση της συμπεριφοράς εκ μέρους του ατόμου. Η εσωτερική διεργασία είναι αποτέλεσμα του κοινωνικού ελέγχου που ασκείται στα άτομα από την αρχή της γέννησής του και η οποία αφορά την συμμόρφωσή τους στην συμπεριφορά που επιδεικνύουν και οι λοιποί κοινωνοί (Chekroun P, 2008: 2141–2158).

Ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται ο εσωτερικός κοινωνικός έλεγχος ανάγεται στην ανάληψη της ευθύνης από το ίδιο το άτομο το οποίο μπορεί να διαπιστώσει και να παραδεχτεί το γεγονός ότι τέλεσε κάποια λάθος πράξη. Αυτό αποτελεί μία εσωτερική διαδικασία κατά την οποία το άτομο αντιλαμβάνεται τη σημασία της συμμόρφωσης και της τήρησης των κανόνων εκ μέρους του χωρίς να αναμένει επιβράβευση από τους υπόλοιπους κοινωνούς. Στο ίδιο πλαίσιο η τήρηση και η συμμόρφωση στους συγκεκριμένους κανόνες μπορεί να αποτελέσει την πυξίδα του ατόμου το οποίο καθοδηγείται από τους κανόνες αυτούς και διαμορφώνει βάσει αυτών την συμπεριφορά του. Τέλος ο εσωτερικός κοινωνικός έλεγχος φανερώνεται όταν το ίδιο το άτομο μπορεί να αντιληφθεί την έκταση και το εύρος των συνεπειών των πράξεών του. Με άλλα λόγια όταν αναφερόμαστε στην έννοια του εσωτερικού κοινωνικού ελέγχου μπορούμε

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

να αναφερθούμε στα όρια του αυτοελέγχου που έχει ένα άτομο και ο οποίος αυτοέλεγχος διαμορφώνεται από τους κανόνες που τίθενται κοινωνικά.

Από την άλλη όταν αναφερόμαστε στον εξωτερικό κοινωνικό έλεγχο μιλάμε για όλους εκείνους τους εξωτερικούς παράγοντες που θέτουν κανόνες και επιβάλλουν κυρώσεις στο άτομο που παρεκτρέπεται με τη συμπεριφορά του. Έτσι ο εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος μπορεί να πάρει την μορφή της νομικής επιβολής μέσω των κανόνων και των κυρώσεων που προβλέπονται για μία συγκεκριμένη συμπεριφορά. Από την άλλη μπορεί να εμφανιστεί με την κοινωνική αποδοκιμασία και τον στιγματισμό ενός ατόμου αλλά και με την επιβολή και μίας άλλης σειράς επιπτώσεων στο άτομο που παρέκκλινε από το σύνολο και την κοινωνική νόρμα. Τέλος ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να ασκηθεί και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες έχει επιβληθεί η συμμόρφωση σε έναν κανόνα που τίθεται από την θρησκεία ή και την κουλτούρα μίας συγκεκριμένης πολιτείας και ενώ δεν πρόκειται για άμεσα δεσμευτικό κανόνα δικαίου η μη συμμόρφωση σε αυτόν να επιφέρει την κοινωνική αποδοκιμασία του ατόμου που δεν σεβάστηκε αυτόν.

1.2 Θεωρία των σπασμένων παραθύρων και η έννοια του κοινωνικού ελέγχου

Η θεωρία των σπασμένων παραθύρων αποτελεί μια κεντρική θεωρία που συνδέεται με τον μηχανισμό ελέγχου του εγκλήματος (Weisburd D., 2023:58-100). Η εν λόγω θεωρία είναι απόρροια της θεωρητικής προσέγγισης των George Kelling και James Wilson και του πειράματος που ακολούθησε μετέπειτα από τον καθηγητή Zimbardo. Το εν λόγω πείραμα διενεργήθηκε στην Αμερική και συγκεκριμένα στο Πάλο Άλτο και την περιοχή Μπρονξ, όπου τοποθετήθηκε αντίστοιχα ένα αυτοκίνητο χωρίς πινακίδες. Το Πάλο Άλτο αποτελεί μία εύπορη περιοχή ενώ αντίθετα το Μπρονξ θεωρείται περισσότερο υποβαθμισμένη. Στον Μπρονξ ο βανδαλισμός του αυτοκινήτου έγινε σχεδόν αμέσως μετά την τοποθέτηση του αμαξιού στην εν λόγω περιοχή ενώ σε χρονικό διάστημα 24 ωρών είχαν απομακρυνθεί όλα τα εξαρτήματα του αυτοκινήτου. Αντίθετα στο Πάλο Άλτο το πρώτο εικοσιτετράωρο πέρασε χωρίς να προκληθεί καμία βλάβη στο αυτοκίνητο ενώ στο δεύτερο εικοσιτετράωρο και αφού ο καθηγητής

Zimbardo είχε ήδη σπάσει τα παράθυρα του αυτοκινήτου τότε προκλήθηκαν αντίστοιχες ζημιές στο αυτοκίνητο.

Το εν λόγω πείραμα οδήγησε στο συμπέρασμα ότι η πρόκληση βανδαλισμών μπορεί να συμβεί σε κάθε περιοχή αλλά από το πείραμα φαίνεται ότι στις υποβαθμισμένες περιοχές οι πράξεις που λαμβάνουν χώρα είναι μεγαλύτερης έντασης από εκείνες που συμβαίνουν στις ευπορότερες περιοχές (Lanfear C., 2020: 97–120). Η θεωρία που διατυπώθηκε από τους θεωρητικούς αυτούς εφαρμόστηκε στη Νέα Υόρκη το 1993 κατά την περίοδο της θητείας του προέδρου της Νέας Υόρκης, Giuliani. (Sridhar. C. R., 2006: 1841–1843.). Η θεωρία αυτή σε συνδυασμό με την πολιτική της μηδενικής ανοχής έχει χαρακτηριστεί ως αρκετά αποδοτική και αποτελεσματική κατά την εφαρμογή της. Ωστόσο οι λόγοι που σημειώθηκαν θετικά αποτελέσματα μπορεί να οφείλονται περισσότερο στο γεγονός ότι κατά την περίοδο αυτή είχε αυξηθεί ο αριθμός των αστυνομικών που προσλήφθηκαν στην αστυνομία και παράλληλα είχαν αυξηθεί και οι περιπολίες που επιτελούσαν στα πλαίσια των υπηρεσιών τους. Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά την περίοδο αυτή μεταβλήθηκε και η συμπεριφορά των ανθρώπων οι οποίοι έλεγχαν και ασκούσαν αρνητική κριτική στα άτομα που εμφάνιζαν διαφορετικές και παρεκκλίνουσες συμπεριφορές.

2. Θεσμικό και νομικό πλαίσιο για την παραβατικότητα και εγκληματικότητα

Στην Ελλάδα το θεσμικό πλαίσιο αναφορικά με τις ποινές και το σωφρονιστικό δίκαιο έχει κινηθεί προς την αυστηροποίηση των ποινών με την αύξηση των ποινών σε ορισμένες περιπτώσεις και τη διατήρηση της ισόβιας κάθειρξης σε άλλες (Εκτενείς αλλαγές σε Ποινικό Κώδικα, 2023). Από το σχέδιο του νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης αναφορικά με τον Ποινικό κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας μπορούμε να καταλήξουμε στο εξής συμπέρασμα. Αρχικά ο νέος ποινικός νομοθέτης κινείται προς μία κατεύθυνση που θα οδηγήσει στην αύξηση της ταχύτητας των διαδικασιών και στην παροχή καλύτερων και ποιοτικότερων υπηρεσιών εκ μέρους της

δικαιοσύνης. Ταυτόχρονα καταβάλλεται προσπάθεια της αλλαγής του ποινικού κώδικα ώστε πλέον η ποινή να κινείται προς την πρόληψη του εγκλήματος και δευτερευόντως μόνο να δίνεται ενδιαφέρον στα ειδικότερα χαρακτηριστικά που αναφέρεται η κάθε περίπτωση και ο κάθε δράστης. Αυτό συνάγεται από την αύξηση των ανώτερων ορίων των ποινών της κάθειρξης, το οποίο είχε μειωθεί με την νομοθετική μεταβολή του 2019, την μείωση της δυνατότητας αναβολής μιας υπόθεσης η οποία ασκείται για παρελκυστικούς λόγους, καθώς και την επιτάχυνση της διαδικασίας της ποινικής δίκης και της υποχρεωτικής καθιέρωσης της διαμεσολάβησης για συγκεκριμένες πράξεις.

Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας σκοπεύει να οδηγήσει στην αναγκαστική έκταση του μεγαλύτερου αριθμού από τις ποινές που επιβάλλονται στους καταδικασθέντες (Νέος ποινικός κώδικας, 2023). Για το λόγο αυτό μεταξύ των αλλαγών που εισάγονται είναι η μεταβολή των ορίων ποινής που μπορούν να οδηγήσουν στην υποχρεωτική αναστολή της ποινής, που πλέον ορίζεται στο ένα έτος ενώ όταν επιβάλλεται ποινή των τριών ετών δεν θα χωρεί αναστολή. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται ο ποινικός κώδικας που προβλέπει ότι η ποινή για τα κακουργήματα ορίζεται στα 20 έτη ενώ για τα πλημμελήματα στα 10 έτη από τα 8 που ήταν στο παρελθόν. Τέλος γίνεται πιο δύσκολη και η διαδικασία της αποφυλάκισης αφού πλέον η κρίση αναφορικά με την αποφυλάκιση ή μη ενός ατόμου θα μπορούν να λαμβάνονται υπόψη, πέραν των τυπικών προϋποθέσεων, η προσωπικότητα του ατόμου αλλά και η επικινδυνότητα του εγκλήματος που τέλεσε.

Πέραν των ανωτέρω φαίνεται ότι λήφθηκαν υπόψη και ειδικότερες περιστάσεις όπως είναι η αυστηροποίηση του πλαισίου των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας καθώς και η υποχρέωση των αρμόδιων φορέων να ενεργούν άμεσα όταν αντιλαμβάνονται τέτοιου είδους περιστατικά. Παράλληλα ο νέος ποινικός κώδικας εισηγείται την απειλή της ποινής του ολοκληρωμένου εγκλήματος στις περιπτώσεις κατά τις οποίες έχει γίνει μόνο απόπειρα του εγκλήματος του βιασμού (ΕΘΝΟΣ, Νοέμβριος 2023). Η εν λόγω ρύθμιση είχε ήδη, και για τους ορθούς λόγους, χαρακτηριστεί ως αντισυνταγματική αφού οδηγεί σε ανορθόδοξα και άδικα αποτελέσματα. Το ίδιο πρόβλημα δημιουργείται

και με την δυνατότητα της επιβολής της ποινής του φυσικού αυτουργού για εκείνον που καταδικάζεται για απλή συνέργεια.

Ταυτόχρονα, ο κώδικας ποινικής δικονομίας οδήγησε στην διαμόρφωση και μεταβολή του Δικαστικού χάρτη. Σύμφωνα με το νέο σχέδιο μεταφέρθηκαν πολλές υποθέσεις στην αρμοδιότητα του μονομελούς εφετείου, μεταφέρθηκαν κάποιες υποθέσεις από το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο και εισήχθησαν στο Τριμελές Εφετείο ενώ καταργήθηκε και το πενταμελές εφετείο. Οι αλλαγές αυτές έχουν επικριθεί ιδιαίτερα λόγω του περιορισμού των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Οι λόγοι αφορούν το γεγονός ότι η μεταφορά όλων αυτών των υποθέσεων σε δικαστήρια με μονομελείς συνθέσεις μπορεί να προκαλέσει κινδύνους και αμφιβολίες αναφορικά με την κρίση του ενός πλέον δικαστή. Από την άλλη, η μεταφορά ορισμένων κακουργημάτων στην δικαιοδοσία των λοιπών δικαστηρίων και ο περιορισμός της αρμοδιότητας του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου είναι αντισυνταγματικός (Η Καθημερινή, 2023). Έτσι, ενώ στο άρθρο 97 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει όλα τα κακουργήματα και δίνεται μόνο η περιορισμένη δυνατότητα της μεταφοράς μικρού αριθμού αυτών στα υπόλοιπα εφετεία.

Ακόμη ιδιαίτερα προβλήματα ασφάλειας δικαίου αποτελεί και ο περιορισμός των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου σχετικά με την εξέταση μαρτύρων στο ακροατήριο. Συγκεκριμένα πλέον παρέχεται η δυνατότητα της ανάγνωσης των καταθέσεων των μαρτύρων αλλά και των αστυνομικών που λήφθηκαν κατά τη προδικασία, αναιρώντας έτσι και περιορίζοντας σημαντικά την επανεξέταση αυτών εκ μέρους του κατηγορουμένου κατά την διενέργεια της κύριας διαδικασίας (Η Καθημερινή, 2023). Η κατάσταση αυτή αλλά και οι προαναφερόμενες δημιουργούν τρομερά προβλήματα στην ασφάλεια της ποινικής διαδικασίας και προκαλεί αμφιβολίες για τον τρόπο με τον οποίο παρέχεται η ποινική δικαιοσύνη στην Ελλάδα αφού αυξάνουν την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα του κοινού και μπορεί να οδηγήσει σε ανεπανόρθωτη βλάβη στα δικαιώματα του κατηγορουμένου.

Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης αναφορικά με τα ατομικά δικαιώματα που κατά τα λεγόμενά του αποτελούν το μοναδικό ζήτημα για το

οποίο μεριμνά ο πολίτης (ΕΘΝΟΣ, Δεκέμβριος 2023). Αντίθετα υποστηρίζει ότι δεν δίνεται το ίδιο ενδιαφέρον αναφορικά με τις υποχρεώσεις τους και αυτό αποδεικνύεται και ενισχύεται και από την μη έκτιση των ποινών για μεγάλο μέρος των καταδικασθέντων. Έτσι για τον Υπουργό Δικαιοσύνης κρίνεται απαραίτητη η τροποποίηση των ισχυουσών νομοθεσιών ώστε να καταστεί σαφές η αναγκαιότητα της έκτισης της ποινής εκ μέρους των καταδικασθέντων και η αύξηση του φόβου που επιφέρει η ποινή. Επιπροσθέτως τονίζει ότι αυτό αποτελεί μία αναγκαιότητα και για την προστασία των θυμάτων αλλά και της υπόλοιπης κοινωνίας, οι οποίοι είναι άνθρωποι που έχουν σεβαστεί το νόμο και δεν θα πρέπει να βλέπουν ότι η τέλεση παρανομίας αφήνεται ατιμώρητη.

Η λογική της κατεύθυνσης του νέου Υπουργού αφορά την μία λειτουργία της ποινής και δεν στρέφεται προς τον σωφρονισμό των εγκληματιών. Αυτό διαπιστώνεται από το γεγονός ότι πρωταρχική του θέση είναι η αναγκαιότητα της αύξησης των ποινών και η βεβαίωση της έκτισης αυτών εκ μέρους εκείνων που καταδικάζονται. Παράλληλα τονίζει ότι η ποινή θα πρέπει να είναι ανάλογη του εγκλήματος που τελείται και δεν θα πρέπει να γίνεται ευρεία χρήση των δυνατοτήτων της αναστολής και της απόλυσης για εκείνους τους εγκληματίες που απασχολούν συχνά την ποινική δικαιοσύνη. Στο ίδιο πλαίσιο και το οποίο συνάγεται από τα λεγόμενά του κινείται και η ποινή αναφορικά με τους λοιπούς πολίτες αλλά και τα θύματα. Σκοπός της ποινής είναι να παραδειγματίσει τον υπόλοιπο κόσμο ότι εφόσον διαπράττεις ένα αδίκημα τότε εσύ θα είσαι άξιος των συνεπειών που θα δεχτείς και μάλιστα θα επιβληθεί επιπρόσθετη προσοχή ώστε αυτό να μην αποφευχθεί.

Με άλλα λόγια πρόκειται για τη λογική που ακολουθεί το δικαιοσύνη πρότυπο. Σύμφωνα με αυτό, η ποινή θα πρέπει να είναι ανάλογη της βλάβης που προκλήθηκε κοινωνικά και να εκφράζει μομφή προς τον δράστη για την πράξη που τέλεσε ο τελευταίος (Von Hirsch, A. and Ashworth, A., 2005:69-78). Η θεωρία αυτή διαμορφώθηκε ως αντίδραση στο προηγούμενο καθεστώς κατά τη δεκαετία του 1970 όποτε και η ποινή εξειδικευόταν στον δράστη και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Αντίθετα με το δικαιοσύνη πρότυπο τίθεται ένα κατώτερο όριο ποινών ώστε αυτές να επιτελέσουν έναν

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

αποτρεπτικό ρόλο και να μειωθεί τόσο η υποτροπή όσο και η διάπραξη εγκλημάτων από τρίτους.

Θα πρέπει να τονισθεί ότι στο προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς είχε ακολουθηθεί μία διαφορετική προσέγγιση και με την οποία καταβλήθηκε προσπάθεια η ποινή να επιτελέσει παραπάνω σκοπούς. Ειδικότερα, καταβλήθηκε προσπάθεια εξορθολογισμού των ποινών κι έτσι κατά κύριο λόγο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από μία μετριοπάθεια αφού οι ποινές ήταν πιο ήπιες ενώ προβλέφθηκαν ως κύριες ποινές η χρηματική ποινή αλλά και η κοινωφελή εργασία (Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2023). Ο ποινικός νομοθέτης του 2019 προσπάθησε να εφαρμόσει ένα μικτό σύστημα που βασιζόταν στις αρχές της σχετικής αναλογικότητας αλλά και της εξατομίκευσης της ποινής στις περιπτώσεις που αυτό θεωρούνταν απαραίτητο.

Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν έπειτα από την αυστηροποίηση των ποινών με τις τροποποιήσεις που επήλθαν το 2021 έγινε φανερό ότι δεν μειώθηκε η εγκληματικότητα αλλά αντίθετα αυξήθηκε (Η καθημερινή, 2023). Έτσι καθίσταται ακόμη πιο εύκολο να συνειδητοποιηθεί ότι οι τροποποιήσεις που εισήχθηκαν με το σχέδιο του Ποινικού Κώδικα αλλά και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αποτελούν περισσότερο μία προσπάθεια να εξυπηρετηθούν οι πολιτικές σκοπιμότητες της κυβέρνησης και όχι η βελτίωση της ποινικής διαδικασίας.

Κεφάλαιο 3ο

1. Διαδικασίες Εγκληματοποίησης

1.1 Διαδικασία εγκληματοποίησης

Η διαδικασία εγκληματοποίησης αναφέρεται στην διαδικασία που λαμβάνει χώρα και η οποία οδηγεί στην ποινικοποίηση ή αποποινικοποίηση ορισμένων συμπεριφορών. Με την έννοια της εγκληματοποίησης αναφερόμαστε στην κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος, δηλαδή στο γεγονός ότι το έγκλημα δεν αποτελεί μία αντικειμενική έννοια που δεν μεταβάλλεται στο χρόνο (C A HARTJEN, 1974:16-37). Αντίθετα παρατηρείται συχνά η τροποποίηση και αποποινικοποίηση ορισμένων εγκλημάτων που ενώ στο παρελθόν συνιστούσαν εγκληματικές πράξεις, πλέον αποτελούν νόμιμες συμπεριφορές. Συγκεκριμένα αναφέρεται στην διαδικασία κατά την οποία ορισμένη συμπεριφορά κατηγοριοποιείται και καθορίζεται ως εγκληματική, με την επιβολή νομικών κυρώσεων ή ποινών. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τη θέσπιση νόμων καθορίζουν ρητά ποιες πράξεις είναι παράνομες και τις απαγορεύουν ως ποινικά κολάσιμες πράξεις (Black D., 1983:34-45). Η εν λόγω διαδικασία περιλαμβάνει κάποια βασικά στάδια τα οποία αναφέρονται κατά κύριο λόγο στη νομοθετική εξουσία

Έτσι απαραίτητο για να καθοριστεί μία πράξη ως εγκληματική είναι είναι η έγκριση νόμων ή κανονισμών από το νομοθετικό σώμα, οι οποίοι νόμοι καθορίζουν ποιες συμπεριφορές θα θεωρούνται παράνομες και θα υπόκεινται σε ποινικές κυρώσεις ενώ αφήνουν αρρύθμιστες τις συμπεριφορές που θεωρούνται νόμιμες (HOLLINGER, R. C. & LANZA-KADUCE, L., 1988:101-126). Πολλές φορές καθορίζεται επακριβώς ο τρόπος και οι προϋποθέσεις για να καταστεί μία πράξη παράνομη και θα πρέπει να πληρωθούν όλες για να συμβεί αυτό. Έτσι καθορίζονται τα στοιχεία των ποινικών αδικημάτων, συμπεριλαμβανομένης της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος που αφορούν τα πραγματικά περιστατικά που πρέπει να συμβούν και

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

την πρόθεση ή μη του δράστη. Παράλληλα ο ποινικός νομοθέτης καθορίζει και την έκταση των ποινών ή των κυρώσεων για όσους καταδικαστούν για κάποια συγκεκριμένη πράξη.

Οι νόμοι τυγχάνουν εφαρμογής από τη στιγμή που αυτοί ψηφισθούν και εκδοθούν ώστε να μπορούν να δεσμεύουν τους πολίτες. Προτού την κατάρτιση και τη δημοσίευσή τους δεν είναι δυνατόν να γίνεται λόγος για έγκλημα αφού έτσι θα δημιουργούταν πρόβλημα ασφάλειας δικαίου αφού οι πολίτες θα τιμωρούνταν για μία πράξη που μέχρι πρότινος αποτελούσε νόμιμη συμπεριφορά. Η δίωξη του εγκλήματος ακολουθεί μία προκαθορισμένη διαδικασία η οποία μεταβάλλεται ανάλογα με την κατηγορία του εγκλήματος για το οποίο πραγματοποιείται η δίωξη. Έτσι διαφορετική διαδικασία ακολουθείται για τις πλημμεληματικές πράξεις και διαφορετική, πιο αυστηρή, για εκείνες που έχουν κακουργηματικό χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση, στην Ελλάδα, η δίωξη γίνεται από τα αρμόδια εισαγγελικά και ανακριτικά όργανα που είναι επιφορτισμένα με την συλλογή των απαραίτητων αποδεικτικών διαδικασιών αλλά και την κίνηση της ποινικής δίωξης όταν κριθεί ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις.

Μετά τη δίωξη ακολουθείται η δικαστική διαδικασία η οποία εγγυάται διάφορες οικονομικές ασφάλειες για τον κατηγορούμενο και η οποία αφορά την εξακρίβωση των στοιχείων που οδήγησαν στην ποινική δίκη και την διαμόρφωση κρίσης σχετικά με την αθωότητα ή την ενοχή του κατηγορουμένου. Στην περίπτωση όπου ο δράστης καταδικαστεί, τότε επιβάλλεται η ποινή που προβλέπεται στο νόμο και η οποία μπορεί να προσαρμοσθεί μόνον εντός των ορίων που τίθενται στο συγκεκριμένο άρθρο γεγονός που επιτρέπει την περιορισμένη προσαρμογή της ποινής στις ανάγκες της υπόθεσης και στα χαρακτηριστικά του καταδικασθέντα.

1.2 Η κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος

Η κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος αναφέρεται στο πώς η ίδια η κοινωνία μπορεί να επηρεάσει και να διαμορφώσει την αντίληψη για το έγκλημα, τον τρόπο που αυτό

εμφανίζεται καθώς και την αντιμετώπιση του εγκλήματος (Messerschmidt J, 1997:156-185). Τα βασικότερα σημεία που επηρεάζουν και οδηγούν στην κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος αφορούν τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν σε μία κοινωνία μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όπως είναι η φτώχεια, η ανεργία και η ανισότητα, και οι οποίες μπορούν να συμβάλουν στην αύξηση του εγκλήματος. Αυτό είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι όταν οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην καθημερινή τους ζωή μπορεί να είναι αναγκαστούν να εκδηλώσουν συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται από τους λοιπούς ως εγκληματικές. Πέραν όμως αυτού, οι προκαταλήψεις που υπάρχουν κατά συγκεκριμένων ομάδων ανθρώπων και οι οποίες βασίζονται στα στερεότυπα που έχουν διαμορφωθεί για αυτά τα άτομα και τα οποία ενισχύονται σε δύσκολες συνθήκες μπορούν να επηρεάσουν καθοριστικά τον τρόπο που θεωρούνται και αντιμετωπίζονται τα εγκλήματα και οι ίδιοι οι άνθρωποι που ανήκουν σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες.

Ταυτόχρονα καθοριστικός είναι και ο ρόλος του ισχύοντος νομικού συστήματος και της ποινικής δικαιοσύνης κατά τη διαμόρφωση του εγκλήματος και ενισχύουν κατά κάποιον τρόπο την κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος (Lacey N., 2002:15-28). Οι νομικές διαδικασίες και οι ποινές που επιβάλλονται, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον κίνδυνο του εγκλήματος και τον ρόλο της δικαιοσύνης στην αντιμετώπισή αυτού. Συγχρόνως θα πρέπει να αναφερθούμε και στον ρόλο των ισχυουσών πολιτιστικών αξιών και ηθικών πεποιθήσεων που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία ορίζει τον χαρακτήρα του εγκλήματος. Αυτό φυσικά εξαρτάται από την κάθε μεμονωμένη κοινωνία και έτσι κάποιες κοινωνίες αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις με μεγαλύτερη αυστηρότητα, ενώ άλλες μπορεί να έχουν διαφορετική και πιο ήπια προσέγγιση.

1.2 Παγκοσμιοποίηση και αντεγκληματική πολιτική

Η αντεγκληματική πολιτική κάθε χώρας διαφέρει ανάλογα με τις ανάγκες που ανακύπτουν στο εσωτερικό της και οι οποίες αφορούν το ίδιο το δίκαιο αλλά και τους διαθέσιμους πόρους που μπορεί να χρησιμοποιήσει για σκοπούς αντεγκληματικής

πολιτικής. Παρά το γεγονός ότι το δίκαιο κάθε χώρας, τόσο το ποινικό όσο και το σωφρονιστικό, παρουσιάζει σημαντικές διαφορές παρατηρείται μία τάση προς παγκοσμιοποίηση του δικαίου και των πολιτικών αντεγκληματικής πολιτικής (Shirin D., 2018:234). Ήδη μπορούμε να διαπιστώσουμε την ύπαρξη πολλών διεθνών και ευρωπαϊκών διατάξεων που καθορίζουν την αναγκαιότητα ομογενοποίησης ορισμένων κανόνων και πολιτικών.

Η παγκοσμιοποίηση στα πλαίσια της αντεγκληματικής πολιτικής μπορεί να συνοψιστεί στους στόχους που τίθενται πλέον και βάσει των οποίων διαμορφώνονται οι σχετικές νομικές ρυθμίσεις (ΣΥΚΙΩΤΟΥ, Α. Π, 2017:56-64). Ο πρώτος στόχος αφορά την προστασία και την προαγωγή της δημόσιας ασφάλειας. Αυτό αποτέλεσε έναν βασικό στόχο μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στην Αμερική και της πτώσης των δίδυμων πύργων. Το συμβάν αυτό έφερε στο προσκήνιο την αναγκαιότητα προστασίας της δημόσιας ασφάλειας λόγω του ότι ήταν ένα περιστατικό που δεν ανέμενε κανείς να συμβεί σε μία χώρα του δυτικού κόσμου και ειδικά στις ΗΠΑ και απέδειξε τα κενά που υπήρχαν νομοθετικά και διαδικαστικά αναφορικά με την αποφυγή ενός παρόμοιου περιστατικού στο μέλλον. Ταυτόχρονα με αυτό το γεγονός, θα πρέπει να αναφερθούμε και στην εξέλιξη της τεχνολογίας η οποία πέραν των θετικών που έχει επιφέρει στον κόσμο έχει συνδράμει και έχει οδηγήσει στην βελτίωση της διάπραξης εγκληματικών πράξεων μεγαλύτερου σκέλους. Αυτά τα συμβάντα αποτελούν την πραγματικότητα των τελευταίων χρόνων και έκτοτε έχει δημιουργηθεί η απαίτηση από τον κόσμο και η ανάγκη εκ μέρους των κρατών να δημιουργηθεί μία κοινή αντιμετώπιση των εγκλημάτων καθώς και η αύξηση του κοινωνικού ελέγχου που ασκείται, τόσο του τυπικού όσο και του άτυπου. Στο βωμό της δημόσιας ασφάλειας έχουν θυσιαστεί άλλα δικαιώματα και αξίες των ανθρώπων, όπως είναι η ελευθερία ενώ παράλληλα έχει δημιουργηθεί μία καχυποψία σχετικά με εκείνους που παρεκκλίνουν από τη νόρμα δίνοντας έναυσμα και στην αύξηση των ρατσιστικών και βίαιων περιστατικών.

Ένας δεύτερος στόχος της παγκοσμιοποίησης και της διευκόλυνσης και ταχύτερης περάτωσης των διαδικασιών είναι η αποφυγή της δικαστικής οδού για εγκλήματα χαμηλότερης απαξίας και η εξωδικαστική ρύθμιση αυτών. Παράλληλα παρατηρείται

και η προσπάθεια αποφυγής εντελώς της δικαστικής οδού και η επίλυση ζητημάτων που ανακύπτουν μέσω διαδικασιών που δεν οδηγούν στην τιμωρία των εγκληματιών αλλά αντίθετα επιβάλλεται ένα πρόστιμο. Αυτό αποτελεί ένα μεγάλο θεωρητικό ζήτημα αφού η τελευταία λύση αφορά κατά κύριο λόγο ζημίες και βλάβες που προκαλούνται από άτομα και επιχειρήσεις που μπορούν να καταβάλλουν εύκολα το σχετικό πρόστιμο που οφείλουν χωρίς να επηρεαστεί καθόλου η επιχειρηματική τους δράση και επομένως να συνεχίσουν ανενόχλητοι τη δράση τους.

Η αντεγκληματική πολιτική στη σύγχρονη εποχή δέχεται επιρροές από παντού αλλά το σημαντικό πρόβλημα ανακύπτει σχετικά με τους στόχους και τις πολιτικές που υιοθετούνται εκ μέρους των κρατών. Όπως είδαμε και παραπάνω, ως βασικό και κοινό αγαθό έχει οριστεί η προστασία της δημόσιας ασφάλειας. Η δημόσια ασφάλεια φυσικά και αποτελεί ένα αγαθό με μεγάλη αξία για όλους του κοινωνούς αλλά από την πραγματικότητα βλέπουμε ότι λόγω της αύξηση τρομοκρατικών επιθέσεων έχει καταστεί ως υπέρτατο αγαθό (ΣΥΚΙΩΤΟΥ, Α. Π, 2017:56-64). Αυτό δικαιολογείται λόγω της αύξησης της ανησυχίας και του φόβου εκ μέρους των πολιτών αλλά θα πρέπει να κοιτάξουμε κατά πόσο έχει οδηγήσει στην προσβολή άλλων εξίσου σημαντικών αγαθών. Η ελευθερία των πολιτών φαίνεται ότι έχει περιοριστεί σημαντικά για την εξυπηρέτηση των αναγκών που ανακύπτουν από την δημόσια ασφάλεια και αυτό είναι αποτέλεσμα της αυστηροποίησης των διαδικασιών που τίθενται αλλά και του αυστηρού κοινωνικού ελέγχου που ασκείται. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα στην ελληνική επικράτεια είναι η αύξηση της αστυνόμευσης και η κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου η οποία οδήγησε στο να μπει η αστυνομία στα πανεπιστήμια αλλά και να δημιουργηθεί ξεχωριστό σώμα, ήτοι η πανεπιστημιακή αστυνομία.

Μία άλλη προβληματική που δημιουργείται αφορά την λογική της μηδενικής ανοχής και ειδικότερα την λογική της πάταξης της εγκληματικότητας και της αυστηρής διαχείρισης καταστάσεων που θα μπορούσαν να επιλυθούν με διαφορετικούς τρόπους. Η λογική της μηδενικής ανοχής αναφέρεται στην πολιτική κατά την οποία δεν γίνεται δεχτή καμία παραβίαση ή παράβαση ενός κανόνα, νόμου ή πολιτικής και προβλέπεται

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

η αυστηρή εφαρμογή των κανόνων χωρίς καμία εξαίρεση ή ευελιξία, ανεξαρτήτως των περιστάσεων οι οποίες δεν λαμβάνονται καν υπόψη.

1.3 Η διαφθορά και το έγκλημα κατά Edwin Sutherland και Vincenzo Ruggiero

Η διαφθορά αποτελεί μία έννοια που χρησιμοποιείται για να αποδώσει διάφορες συμπεριφορές και για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξειδικευτεί ανάλογα με τη θεματική που μελετάτε κάθε φορά (Kolthoff, E., 2020:433-441). Στην παρούσα εργασία και ενότητα αναφερόμαστε στις πράξεις που τελούν οι ισχυροί και για το λόγο αυτό ως διαφθορά μπορεί να οριστεί η κατάχρηση της εμπιστοσύνης που έχει δοθεί σε ένα άτομο ώστε το τελευταίο να την χρησιμοποιήσει για να αποφέρει οικονομικό όφελος για τον ίδιο (Brooks G, 2016:35-56).

Η μελέτη της διαφθοράς γίνεται για να περάσουμε στην επόμενη προβληματική που παρουσιάζεται και η οποία αφορά τα εγκλήματα που τελούν οι ισχυροί και αφορούν τις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα εγκλήματα των ισχυρών αφορούν τον τομέα του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη, Σ.2019:307-320). Τέτοιες θεωρίες έχουν διατυπωθεί από τον Edwin Sutherland, ο οποίος έκανε λόγο για τα εγκλήματα λευκού κολάρου αλλά και από τον Vincenzo Ruggiero ο οποίος δεν συμφωνούσε με την διάκριση που υπήρχε μεταξύ των εννοιών του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος.

α) Edwin Sutherland

Αναφερόμενοι πρώτα στον Edwin Sutherland θα πρέπει να σημειώσουμε ότι εκείνος κατά την μελέτη του εγκληματία κλέφτη είχε ήδη διατυπώσει την θεωρία της διαφορικής συναναστροφής, όπως αυτήν αναφέραμε παραπάνω. Η θεωρία της διαφορικής συναναστροφής επεκτάθηκε και στην μελέτη των εγκλημάτων που τελούνται από τους ισχυρούς και ειδικότερα στον εγκληματία του λευκού κολάρου.

Η κατάληξη στην έννοια του εγκληματία του λευκού κολάρου έγινε μετά από την ενδελεχή έρευνα που πραγματοποίησε σε επιχειρήσεις την δεκαετία του 70 στην Αμερική (Charalampous, 2012:59-165). Σύμφωνα με την έρευνά του διαπίστωσε ότι οι παραβατικές συμπεριφορές που λάμβαναν χώρα αφορούσαν διάφορες πτυχές της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ωστόσο αυτές θα μπορούσε να τις συνοψίσει σε τέσσερις κατηγορίες, οι οποίες διακρίνονται στις παραβάσεις που τελούνταν σε σχέση με την εργατική νομοθεσία, την παραβάσεις που αφορούσαν την νομοθεσία σχετικά με το μονοπώλιο, τις παραβάσεις που σχετιζόνταν με την διαφάνεια των συναλλαγών και την αποφυγή παραπλανητικών διαδικασιών, και τέλος τις παραβάσεις που αφορούσαν τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας.

Ο Sutherland διαπίστωσε ότι από τα εγκλήματα και τις παραβάσεις που τελούνται μέσα στα πλαίσια της επιχειρηματικής δραστηριότητας και τα οποία αφορούν τις παραπάνω τέσσερις κατηγορίες που αναφέραμε, μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός αυτών διώκεται. Αντίθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των εγκλημάτων αυτών συγκαλύπτεται ακόμη και νομοθετικά αφού δεν ήταν παράξενο να γίνει τροποποίηση του ισχύοντος νόμου για να απόστιγματιστεί και να αποποινικοποιηθεί μία συμπεριφορά που κατά κύριο λόγο αφορούσε ισχυρούς επιχειρηματίες.

Για τον Sutherland η εγκληματικότητα και αυτών των ανθρώπων μπορεί να εξηγηθεί βάσει της θεωρίας της διαφορικής συναναστροφής. Για εκείνον, όπως και ο κοινός εγκληματίας έτσι και ο εγκληματίας του λευκού κολάρου συναναστρέφεται με συγκεκριμένα άτομα που έχουν τα δικά τους πιστεύω και αξίες. Αυτό ενισχύεται και από το γεγονός ότι τις περισσότερες φορές η θέση σε μία επιχείρηση αποτελεί το κληρονομικό δικαίωμα των ισχυρών και κατ' επέκταση έχουν ήδη μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον το οποίο οδηγεί στην υιοθέτηση κοινών στόχων. Οι επιχειρήσεις βασίζονται στην αποκόμιση μεγάλου κέρδους και επομένως ορισμένες παραβατικές συμπεριφορές θεωρούνται ως ο κανόνας για να επιτευχθούν οι επιχειρηματικοί στόχοι, ειδικά μέσα στα πλαίσια του ανταγωνισμού που δημιουργείται μεταξύ των υπόλοιπων επιχειρήσεων και ο οποίος ενισχύεται από το καπιταλιστικό σύστημα. Έτσι οι εγκληματίες λευκού κολάρου είτε όταν ανατρέφονται σε αυτό το περιβάλλον είτε και

όταν εργάζονται σε αυτό, μαθαίνουν τους τρόπους, τα μέσα, και τις απαραίτητες διαδικασίες για να επιτευχθεί ο σκοπός που έχει τεθεί. Επιπλέον η μη καταδίκη αυτών των ανθρώπων και η ταυτόχρονη απουσία οποιασδήποτε συνέπειας οδηγεί στην αύξηση της εγκληματικότητας που ασκείται από αυτά τα άτομα και γι' αυτό χρήζει σημασίας η ποινικοποίηση όλο και περισσότερων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που μπορούν να προκαλέσουν μεγάλη κοινωνική βλάβη ή τουλάχιστον η αυστηρή ρύθμιση των διαδικασιών που μπορούν να ακολουθούνται σε κάθε περίπτωση και η κίνηση της ποινικής διαδικασίας όταν αυτές παραβιάζονται.

Η βασικότερη κριτική που έχει ασκηθεί στον Edwin Sutherland καθώς και στην επέκταση της θεωρίας της διαφορικής συναναστροφής στον εγκληματία λευκού κολάρου, είναι το γεγονός ότι αυτή η θεωρία δεν βασίζεται σε απτά δεδομένα (Charalampous, 2012:45-78). Ειδικότερα, όπως και ο ίδιος διαπίστωσε, τα άτομα που αναφέρει ως εγκληματίες λευκού περιλαίμιου δεν έχουν καταδικαστεί ούτε καν κατηγορηθεί για τις πράξεις που τους προσάπτει ο ίδιος και επομένως θα πρέπει να είναι προσεκτικός με την χρήση των όρων εγκληματία για άτομα που δεν έχουν καν εμπλακεί με την ποινική διαδικασία.

β) Vincenzo Ruggiero

Ο Vincenzo Ruggiero αποτελεί έναν από τους θεωρητικούς που εντάσσονται στη λεγόμενη νέα Κριτική Εγκληματολογία (Σπινέλλη, 2014:328-37). Η βασική προβληματική της νέας Κριτικής Εγκληματολογίας αφορούσε το γεγονός ότι θα πρέπει να μελετηθεί η σχέση που υπάρχει μεταξύ των νόμων και εκείνων που θεσμοθετούν. Ειδικότερα εστίασαν στο γεγονός ότι θα πρέπει να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στα εγκλήματα που τελούν οι ισχυροί και να μην ποινικοποιούνται σε τόσο μεγάλο βαθμό και με αυστηρές ποινές οι παραβατικές πράξεις που τελούν οι μη έχοντες εξουσία.

Η θεωρία του Ruggiero βασίζεται στη λογική ότι δεν θα πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ του οικονομικού/εταιρικού και του οργανωμένου εγκλήματος αφού και τα δύο εγκλήματα αφορούν τους ίδιους στόχους και διαδικασίες. Συγκεκριμένα οι στόχοι των

δύο κατηγοριών εγκλημάτων που αναφέραμε ανωτέρω αφορούν την προσκόμιση οικονομικού οφέλους με τη χρήση οποιουδήποτε μέσου μπορεί να καταστεί σημαντική για να επιτευχθεί ο εν λόγω οικονομικός σκοπός ενώ ακόμη φαίνεται ότι και τα δύο εγκλήματα έχουν συγκεκριμένο οργανωτικό σκελετό (Ruggiero, 2017:145-167). Επιπροσθέτως υποστήριξε ότι η διαφορά μεταξύ των δύο και η οποία αναφέρεται στο γεγονός ότι οι πράξεις του οργανωμένου εγκλήματος συνιστούν παραβατικές πράξεις που έρχονται σε ευθεία αντίθεση με το νόμο ενώ από την άλλη οι παραβατικές πράξεις του λευκού περιλαίμιου δεν συνιστούν πάντοτε την παράβαση μίας νομοθετικής διάταξης, δεν μπορεί να οδηγήσει στη διάκριση αυτών των δύο κατηγοριών εγκλημάτων. Η λογική της θεωρίας του Ruggiero βασίζεται στο γεγονός ότι οι νόμοι θεσπίζονται από συγκεκριμένα άτομα, τα οποία είναι μέρος της άρχουσας και καθεστηκυίας τάξης και επομένως η ποινικοποίηση ή μη μίας συμπεριφοράς μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επιτευχθούν τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης και επομένως το έγκλημα αποτελεί μία έννοια που κατασκευάζεται και τροποποιείται ανάλογα με τις ανάγκες της κοινωνίας.

2. Οικονομική Κρίση και έγκλημα

Η σχέση μεταξύ οικονομικών κρίσεων και ποσοστών εγκληματικότητας είναι πολύπλοκη και μπορεί να μεταβληθεί ανάλογα με τους διάφορους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη, συμπεριλαμβανομένης της φύσης και του βαθμού σοβαρότητας της οικονομικής ύφεσης, των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών μιας συγκεκριμένης περιοχής, καθώς και της αποτελεσματικότητας της αντίδρασης και προστασίας των πολιτών ένεκα των επιπτώσεων που έχει η κρίση στα συμφέροντά τους (Xenakis S. and Cheliotis L. K., 2013:721-734).

Η οικονομική κρίση οδηγεί στην αύξηση ορισμένων ειδών εγκλημάτων μεταξύ των οποίων είναι τα εγκλήματα που στρέφονται κατά της περιουσία των ατόμων. Έτσι η οικονομική κρίση μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση των εγκλημάτων περιουσίας, όπως είναι οι ληστείες και οι κλοπές, αφού τα άτομα που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες μπορεί να καταφεύγουν σε παράνομα μέσα για την κάλυψη των αναγκών

τους. Στο ίδιο πλαίσιο μπορούμε να αναφερθούμε στην αύξηση των εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου, τα οποία σημειώνουν μία άνοδο κατά την περίοδο οικονομικών κρίσεων (Braithwaite J., 1988:90-94). Μεταξύ αυτών αναφερόμαστε στο αδίκημα της απάτης αφού τόσο τα άτομα όσο και οι επιχειρήσεις εμπλέκονται σε απατηλές πρακτικές για την αντιμετώπιση οικονομικών πιέσεων.

Επιπροσθέτως όπως καθίσταται λογικό κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης φαίνεται να διαπιστώνεται μεγάλη ανεργία. Επομένως προκαλείται αύξηση και της εμφάνισης παράνομων και εγκληματικών συμπεριφορών αφού κατά την περίοδο αυτή πολλοί άνθρωποι δεν μπορούν να καλύψουν τις βιοτικές τους ανάγκες. Ακόμη πέραν της κάλυψης των αναγκών τους, το έγκλημα μπορεί να συνιστά και αντίδραση στην κατάσταση που επικρατεί και στην ματαίωση που νιώθει το κάθε άτομο.

Επίσης κατά τη διάρκεια οικονομικών κρίσεων, ορισμένοι άνθρωποι μπορεί να αντιμετωπίζουν αυξημένο άγχος και στρες, οδηγώντας τους να αναζητήσουν διέξοδο σε ουσίες όπως τα ναρκωτικά ή το αλκοόλ, με τον τρόπο αυτό να αυξάνεται η πιθανότητα εγκληματικής συμπεριφοράς (Ivaschenko O, 2012:21-41). Ταυτόχρονα η οικονομική πίεση μπορεί να δημιουργήσει ένταση στις οικογένειες, καθώς οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν οικονομικές αβεβαιότητες. Ενώ δεν αποκλείεται να δημιουργηθούν περιστατικά κοινωνικού αποκλεισμού, όπου ορισμένες ομάδες ανθρώπων αισθάνονται αποκλεισμένες από την κοινωνική και οικονομική ζωή. Όλες οι παραπάνω συνέπειες των οικονομικών κρίσεων μπορούν να οδηγήσουν σε αυξημένη εγκληματικότητα.

Βέβαια κατά την περίοδο οικονομικών κρίσεων δεν σημειώνεται μόνο αύξηση των εγκληματικών συμπεριφορών αλλά φαίνεται να φανερώνεται και η μείωση ενός αριθμού άλλων εγκλημάτων. Έτσι από διαθέσιμες μελέτες υποδεικνύουν ότι ορισμένα βίαια εγκλήματα, όπως οι δολοφονίες, μπορεί να έχουν μείωση κατά τη διάρκεια οικονομικής κρίσης. Οι λόγοι για το γεγονός αυτό δεν είναι ξεκάθαροι αλλά ίσως να σχετίζονται σε ένα βαθμό από τις αλλαγές που δημιουργούνται στις ρουτίνες δραστηριοτήτων των ατόμων αλλά και στις αλλαγές στην κοινωνική δυναμική.

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να τονισθεί ότι η επίδραση των οικονομικών κρίσεων στα ποσοστά εγκληματικότητας ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με την κάθε χώρα για την οποία γίνεται λόγος. Αυτό οφείλεται στην αποτελεσματικότητα και την ετοιμότητα του κράτους να αντιμετωπίσει τις συνέπειες τις κρίσεις και να προσπαθήσει να θέσει ασφάλειες που θα περιορίσουν τον βαθμό της μετακύλησης της αδυναμίας του κράτους να ανταπεξέλθει στις νέες συνθήκες στους πολίτες και την παροχή εναλλακτικών μέτρων βοήθειας στους τελευταίους

- Ποιος είναι ο σύγχρονος εγκληματίας;

Το προφίλ του σύγχρονου εγκληματία κατά τη διάρκεια των καιρών της κρίσης θα πρέπει να εξετάζεται με προσοχή. Οι λόγοι που δημιουργείται πρόβλημα κατά την κατανόηση του εγκληματία ανάγεται στο γεγονός ότι η οικονομική κρίση επιδρά καθοριστικά στον τρόπο με τον οποίο εμφανίζεται το έγκλημα. Όπως είδαμε και με την θεωρία του Edwin Sutherland και την αλλαγή προσέγγισης της έννοιας του εγκλήματος, θα πρέπει να τονισθεί η σύνδεση που υπάρχει μεταξύ αυτών που ασκούν την εξουσία και του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνεται το σύγχρονο ποινικό δίκαιο. Κρίνεται απαραίτητη μια νέα προσέγγιση που θα ενσωματώνει την έννοια της εξουσιαστικής δυναμικής στην κατανόηση του εγκληματικού φαινομένου και δεν θα παραλείπει να εξετάσει πως αυτό επηρεάζει όχι μόνο την εμφάνιση του εγκλήματος αλλά και την κοινωνική κατασκευή του τελευταίου (Βασιλαντωνοπούλου, Β., 2016:1-15). Παράλληλα θα πρέπει να προσεγγίζεται η εγκληματικότητα σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, να εξετάζονται οι ιστορικές μεταβολές και πως αυτές οδηγούν στην διαφορετική κατανόηση του εγκλήματος.

- Υποκουλτούρα του καπιταλισμού

Η λογική του ότι ο καπιταλισμός αποτελεί την αιτία της εγκληματικής συμπεριφοράς θα πρέπει να μας προβληματίζει. Αρχικά, το καπιταλιστικό σύστημα δεν υπήρχε από τις απαρχές της κοινωνίας και υπήρξαν άλλα συστήματα τα οποία χρησιμοποιούνταν για την κοινωνική και οικονομική δομή. Ωστόσο θα ήταν ορθότερο να υποστηριχθεί ότι ορισμένες εγκληματικές δραστηριότητες ή συμπεριφορές συνδέονται απευθείας με

το οικονομικό σύστημα του καπιταλισμού. Αυτή η θέση έχει υποστηριχθεί σε μεγάλο βαθμό από τον Καρλ Μαρξ και την οικονομική του θεωρία αλλά και από τις μετέπειτα κριτικές θεωρίες, συμπεριλαμβανομένων των νέο-μαρξιστικών και ριζοσπαστικών θεωριών εγκληματολογίας, που υποστηρίζουν ότι οι δομές και οι δυναμικές του καπιταλισμού συμβάλλουν ή και καθορίζουν την εμφάνιση ορισμένων μορφών εγκλήματος (Horton J. & Platt, T., 1986: 115–135.).

Ακόμη γίνεται λόγος και για την υποκουλτούρα του καπιταλισμού σύμφωνα με την οποία, ο καπιταλισμός επηρεάζει τις κοινωνικές δομές, δημιουργώντας μια υποκουλτούρα που επιδρά στις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές των ανθρώπων. Μεταξύ αυτών μπορούμε να αναφερθούμε στην αύξηση του ανταγωνισμού, στην προτεραιότητα της ατομικής επιτυχίας και την αύξηση του ατομισμού αλλά και τον καταναλωτισμό. Αυτά αποτελούν κατά έναν βαθμό τους στόχους που έχουν τεθεί κοινωνικά και οι οποίοι έχουν υπέρτερη κοινωνική αξία ενώ παράλληλα δεν είναι διαθέσιμα τα απαραίτητα μέσα για να μπορέσουν να πληρωθούν από την πλειοψηφία των κοινωνιών (Martin G., 2009:123-145). Έτσι αυτά μπορούν να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την τέλεση εγκληματικών πράξεων.

Ειδικότερα ο καπιταλισμός τρέφεται μέσω του ανταγωνισμού που δημιουργείται μεταξύ των επιχειρήσεων αλλά και των ανθρώπων. Ο επαγγελματικός ανταγωνισμός, μαζί με την έμφαση στην απόκτηση υλικών αγαθών και την επίτευξη υψηλού βιοτικού επιπέδου, μπορεί να οδηγήσει ορισμένα άτομα στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων τους με παράνομα μέσα, όπως η απάτη ή η κλοπή (Halls S et al, 2020:84-95). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των εγκλημάτων που τελούνται από τους ισχυρούς οι οποίοι διαπράττουν ανθρωποκεντρικά αδικήματα για οικονομικό όφελος. Αυτές οι πρακτικές είναι ένα άμεσο αποτέλεσμα του ελεύθερου ανταγωνισμού και της πίεσης για την αύξηση των κερδών μπορεί να οδηγήσει σε παράνομες δραστηριότητες, όπως η παραβίαση κανόνων ανταγωνισμού ή η απάτη πελατών.

Παράλληλα το κράτος στα πλαίσια αυτά μπορεί να οδηγηθεί στην ποινικοποίηση και στον περιορισμό των συμπεριφορών που θεωρούνται αντικαπιταλιστικές και οι οποίες προσβάλλουν ή έρχονται σε ευθεία αντίθεση με τις αρχές του καπιταλιστικού

συστήματος (GREENBERG, 1993:225-349). Μεταξύ αυτών μπορούμε να αναφερθούμε στην ποινικοποίηση της κατάληψης άδειων και παρατημένων ακινήτων από διάφορους ανθρώπους για λόγους που δεν αφορούν την προστασία της ακίνητης ιδιοκτησίας αλλά περισσότερο προσπαθούν να περιορίσουν τέτοιες συμπεριφορές γιατί με την χρήση άδειων κτιρίων οι άνθρωποι θα μπορούσαν να χάσουν το κίνητρό τους να εργάζονται καθημερινά ώστε να μπορέσουν να αποκτήσουν οι ίδιοι ένα ακίνητο και με αυτόν τον τρόπο θα περιορίζονταν και τα κέρδη που αποκομίζονται από τις ανάγκες που έχουν δημιουργηθεί καπιταλιστικά. Πρόκειται για την λεγόμενη πρακτική που οδηγεί στην ποινικοποίηση δράσεων που θεωρούνται απειλητικές για την υφιστάμενη οικονομική τάξη.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτή η προοπτική αντιπροσωπεύει μόνο ένα κομμάτι του ευρέος φάσματος απόψεων σχετικά με το έγκλημα και τον καπιταλισμό. Άλλες απόψεις μπορεί να υποστηρίζουν ότι το έγκλημα δεν μπορεί να αποδοθεί σε μία μόνο αιτία και οφείλεται σε περισσότερους παράγοντες, περιλαμβανομένων των κοινωνικών, πολιτιστικών και ατομικών παραγόντων .

Κεφάλαιο 4ο

1. Σωφρονισμός, Κοινωνική Επανένταξη και Πρόληψη

Η σωφρονιστική επιστήμη ασχολείται με τη μελέτη όλων των σχετικών με την ποινή διαδικασιών και αφορά τόσο τις ποινικές κυρώσεις που επιβάλλονται όσο και τους σκοπούς τους οποίους επιτυγχάνονται με τις ποινές που προβλέπονται. Ιστορικά οι βασικοί στόχοι των ποινών αφορούν τον σωφρονισμό των δραστών, την κοινωνική επανένταξη αυτών, και τέλος την πρόληψη και αποτροπή εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς από τρίτα άτομα.

1.1 Σωφρονισμός

Η σχέση που υπάρχει μεταξύ σωφρονισμού και εγκλήματος αφορά το γεγονός ότι ο σωφρονισμός είναι ένας όρος που συνδέεται με το πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης και συγκεκριμένα με τις στοχεύσεις των ποινών (Κουράκης Ν. Ε., 2009:127-132). Στο πλαίσιο αυτό, ο σωφρονισμός αναφέρεται στις προσπάθειες να διορθωθούν οι εγκληματικές συμπεριφορές και κατ' επέκταση να επιτευχθεί η αναμόρφωση του ανθρώπου που παραβίασε ένα νόμο και διέπραξε ένα με σκοπό να επανενταχθεί πλήρως στην κοινωνία (Coppola, F., & Martufi, A., 2024:199-211). Τόσο οι κύριες και παρεπόμενες ποινές όσο και τα σχετικά μέτρα σωφρονισμού μπορούν να περιλαμβάνουν τη στέρηση της ελευθερίας, την κοινωνική υπηρεσία και αγωγή, την εκπαίδευση μέσα στις φυλακές, αλλά και άλλες δράσεις που στοχεύουν στο να αλλάξουν τη συμπεριφορά και τις στάσεις του καταδικασθέντος. Ο σκοπός του σωφρονισμού είναι να επιτευχθεί μια αποτελεσματική απάντηση στο έγκλημα εκ μέρους της πολιτείας, παρέχοντας ταυτόχρονα την ευκαιρία για αναμόρφωση και επανένταξη στην κοινωνία ώστε το άτομο να μπορέσει να αποτελέσει μέλος της οργανωμένης κοινωνίας και να συνεχίσει τη ζωή του. Στις σύγχρονες καταβάλλεται μία προσπάθεια αναζήτησης των μέσων σωφρονισμού που επικεντρώνονται

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

περισσότερο στην αντιμετώπιση των αιτίων που οδηγούν στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς και στην πρόληψη αυτής, παρά στην τιμωρία του εγκληματία για σκοπούς που αφορούν τη δικαιοσύνη του ποινικού δικαίου.

1.2. Κοινωνική επανένταξη ή επανακοινωνικοποίηση

Η κοινωνική επανένταξη αφορά τη συγκεκριμένη διαδικασία και προσπάθεια που καταβάλλεται από την πολιτεία και τη λοιπή κοινωνία ώστε να επιτευχθεί η αποτελεσματική επανένταξη του ατόμου που έχει διαπράξει κάποιο έγκλημα (Santhosh R and Mathew E, 2021:200-222). Ο σκοπός της επανένταξης βασίζεται στην αντίληψη ότι το έγκλημα θα πρέπει να περιορισθεί και το άτομο θα πρέπει να μπορεί μετά την επιβολή και ολοκλήρωση της ποινής του να ενταχθεί εκ νέου στο κοινωνικό σύνολο. Ταυτόχρονα το έγκλημα προσεγγίζεται ένα πρόβλημα που μπορεί να αντιμετωπιστεί και να επιλυθεί μέσω της αναμόρφωσης και της υποστήριξης των καταδικασθέντων, προκειμένου να αποφευχθεί η επανάληψη κάποιας παρόμοιας παραβατικής πράξης και να δοθεί η ευκαιρία για ένα νέο ξεκίνημα.

Στο πλαίσιο της κοινωνικής επανένταξης επιλέγονται συγκεκριμένες τακτικές και οι οποίες συνήθως αφορούν την παροχή εκπαίδευσης του ατόμου που εγκληματίστηκε και η οποία μπορεί να λάβει την μορφή της επαγγελματικής κατάρτισης ώστε μέσω αυτής το άτομο να αυξήσει τις ικανότητές του καθώς και τις πιθανότητες της πρόσληψής και εργασίας του μετά την αποφυλάκισή του (Grosa D. and King, R., 2023: 407–426). Παράλληλα καταβάλλεται προσπάθεια για την θέση σε λειτουργία τόσο εντός όσο και εκτός της φυλακής αρμόδιων φορέων που παρέχουν στους φυλακισθέντες την κατάλληλη ψυχοκοινωνική υποστήριξη η οποία μπορεί να λάβει τη μορφή καθοδήγησης και δημιουργίας ενός πλάνου για τη διαχείριση των προσωπικών προβλημάτων του κάθε ατόμου και οι οποίες μπορούν να αφορούν περιστατικά εξάρτησης, αλλά και κάθε άλλη λογής ψυχολογικά θέματα.

Εξίσου σημαντική είναι και η παροχή στέγασης στα άτομα που αποφυλακίστηκαν αφού από τα διαθέσιμα δεδομένα γίνεται φανερό ότι οι περισσότεροι εξ αυτών δεν

έχουν κάποιο υποστηρικτικό περιβάλλον εκτός φυλακής και επομένως μετά την αποφυλάκισή τους θα δυσκολευτούν ιδιαίτερα. Η κάλυψη των πρώτων αναγκών θα μειώσει τις πιθανότητες εμφάνισης εκ μέρους τους εγκληματικών και παραβατικών συμπεριφορών ενώ η έλλειψη αυτών των αγαθών θα μπορούσε να οδηγήσει στην υποτροπή τους και την εκ νέου τέλεση εγκλημάτων. Στο ίδιο πλαίσιο και επειδή μετά την αποφυλάκιση θα είναι απαραίτητη η εύρεση εργασίας εκ μέρους των αποφυλακισθέντων θα πρέπει να παρέχονται προγράμματα που επανενταξιακής εργασίας, δηλαδή να δίνεται η δυνατότητα κάλυψης συγκεκριμένων θέσεων εργασίας από τους αποφυλακισθέντες ώστε αυτοί μετά την αποφυλάκισή τους να έχουν τη δυνατότητα να βγάλουν τα προς το ζην τους. Επίσης όταν γίνεται η παρακολούθηση τέτοιων προγραμμάτων μέσα στη φυλακή τότε θα μπορέσουν να αναπτυχθούν οι δεξιότητές του και θα μπορούν έτσι να συμμετάσχουν ενεργά στην αγορά εργασίας.

1.1.3 Πρόληψη

Η πρόληψη ως σκοπός της ποινής αποτελεί μία προτεραιότητα που συναντάμε σε όλα τα σύγχρονα δικαϊκά συστήματα. Η πρόληψη αφορά τον περιορισμό επανεμφάνισης της εγκληματικής συμπεριφοράς και αυτό είναι φυσικό να θεωρείται ύψιστης σημασίας για την προστασία της ασφάλειας της κοινωνίας.

Συγκεκριμένα, στα πλαίσια της ποινικής νομοθεσίας οι ποινές οφείλουν να εξυπηρετούν και άλλους σκοπούς και δεν μπορούν να περιορίζονται μόνο στο να τιμωρούν τα άτομα για την τέλεση συγκεκριμένων εγκληματικών πράξεων. Πέραν δηλαδή της τιμωρίας του εγκληματία, μία ακόμη βασική στόχευση είναι η προστασία του κοινωνικού συνόλου που μπορεί να επιτευχθεί με την αποτροπή υποτροπής και τον παραδειγματισμό των λοιπών κοινωνιών. Η πρόληψη μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους και οι οποίοι μπορούν να λαμβάνουν χώρα πριν ή και μετά από την τέλεση μίας εγκληματικής πράξης.

Ειδικότερα θα μπορούσε να λάβει την μορφή της παροχής προγραμμάτων υποστήριξης που αποσκοπούν στην πρόληψη του εγκλήματος από την αρχή (Laycock, G. & Tilley

N., 1995: 535–584). Αυτά τα προγράμματα μπορούν να γίνουν με τη χρήση εκπαιδευτικών εργαλείων που στοχεύουν στη κοινωνική υποστήριξη των ατόμων και την παροχή ευκαιριών απασχόλησης. Για παράδειγμα, όταν υπάρχουν νέα άτομα τα οποία μεγαλώνουν σε εγκληματογόνα περιβάλλοντα θα ήταν χρήσιμο να παρέχεται η δυνατότητα κατάρτισης αυτών ώστε να αναπτύξει κάποιες δεξιότητες και να μπορέσει να βρει εναλλακτικές μορφές απασχόλησης.

Σε δεύτερη φάση η πρόληψη επιτυγχάνεται ή τουλάχιστον γίνεται προσπάθεια να επιτευχθεί μέσω της αυστηροποίησης των ποινών που προβλέπονται και επιβάλλονται από τον ποινικό νομοθέτη (Von Hirsch A., 1983: 209–248). Ο λόγος που επιλέγεται αυτή η μέθοδος έχει να κάνει με την πρόκληση φόβου στο άτομο για τις συνέπειες με τις οποίες θα έρθει αντιμέτωπο στην περίπτωση κατά την οποία τέλεσε ένα αδίκημα και καταδικάστηκε γι αυτό. Ακόμη, η ποινή λειτουργεί ως αποτρεπτικό παράδειγμα για τους υπόλοιπους και περιορίζονται οι πιθανότητες εκδήλωσης παρόμοιων συμπεριφορών και από τρίτα άτομα. Ορισμένες φορές, η ποινή χρησιμοποιείται για να επηρεάσει τις κοινωνικές αντιλήψεις αναφορικά με ένα έγκλημα και σκοπεύει να προκαλέσει την αναγνώριση της σοβαρότητας αυτού του εγκλήματος αλλά να ενισχυθεί η κοινωνική δέσμευση της συμμόρφωσης με τους νόμους.

2. Φορείς άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής

Η αντεγκληματική πολιτική αφορά το σύνολο των μέτρων και των διαδικασιών που υιοθετούνται και τα οποία αφορούν την αντιμετώπιση του εγκλήματος και των εγκληματιών με σκοπό τον αποτελεσματικό περιορισμό αυτών των γεγονότων (Φαρσεδάκης, I., 1996:56-106). Η αντεγκληματική πολιτική αποτελείται κατά κύριο λόγο από το σύνολο της ποινικής νομοθεσίας, ήτοι των νόμων που ορίζονται και αφορούν την καταστολή και την αντιμετώπιση του εγκλήματος. Παράλληλα αυτή αφορά κατά κύριο λόγο την αντίδραση της κοινωνίας στο έγκλημα. Ωστόσο ορισμένες φορές είναι μεγάλης σημασίας και ο ρόλος της κοινωνίας στην αποτελεσματική πρόληψη του εγκλήματος.

2.1.1 Αστυνομία

Ο ρόλος της αστυνομίας στην αντεγκληματική πολιτική είναι φανερός αφού αυτή όχι μόνο διαχειρίζεται τα περιστατικά εγκληματικών συμπεριφορών που ανακύπτουν αλλά ταυτόχρονα παίζει σημαντικό ρόλο στην εξακρίβωση αυτών των συμπεριφορών (Miller E.J., 2023:583-590). Η δράση της αστυνομίας μπορεί να διακριθεί σε δύο διαφορετικά στάδια, ήτοι το στάδιο που προηγείται του εγκλήματος και αφορά την προληπτική της δράση και το στάδιο που επέρχεται μετά την τέλεση ενός εγκλήματος το οποίο αφορά την κατασταλτική της δράση.

Η προληπτική δράση της αστυνομίας φανερώνεται από τη δράση τους στην καθημερινότητα. Η αστυνομία είναι επιφορτισμένη με την περιπολία των διάφορων περιοχών μίας πόλης, την αστυνόμευση των γειτονιών, και την άμεση ανταπόκριση όταν υπάρχουν βάσιμες υποψίες για την τέλεση μίας παραβατικής πράξης (Szynkowski L J, 1981:174-180). Έτσι η αστυνομία έχει το δικαίωμα του ελέγχου περιοχών και ατόμων προτού τελεσθεί κάποιο έγκλημα αλλά αυτό αφορά συγκεκριμένες περιστάσεις και μόνο εφόσον πληρούνται οι νομικές προϋποθέσεις, ήτοι αν υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις και υποψίες ότι επρόκειτο να τελεσθεί κάποιο έγκλημα.

Από την άλλη η αστυνομία έχει και κατασταλτική δράση η οποία εκδηλώνεται μετά την τέλεση ενός εγκλήματος εκ μέρους κάποιου ατόμου. Η κατασταλτική δράση της αστυνομίας αποτελεί μέρος των ενεργειών που αναλαμβάνονται και εκτελούνται εκ μέρους της με σκοπό τη διατήρηση της δημόσιας τάξης, της ασφάλειας και της κοινωνικής ειρήνης (Waddington P., 2007:57). Η μορφή της δράσης τους μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες πρακτικές και παρεμβάσεις που επιδιώκουν τον έλεγχο ή την αντιμετώπιση συγκεκριμένων καταστάσεων ή ομάδων που θεωρούνται επικίνδυνες.

Η σημαντικότερη λειτουργία της αστυνομίας αφορά την επέμβασή της για την αντιμετώπιση και την καταστολή εγκληματικών δραστηριοτήτων (Morgan JB, 1990:134-178). Αυτό περιλαμβάνει τη σύλληψη εγκληματιών, την έρευνα

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

εγκληματικών περιστατικών και τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων στα πλαίσια της διενέργειας αστυνομικών επιχειρήσεων. Ο ρόλος της αστυνομίας είναι η επιβολή του νόμου και της τάξης και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα που θα οδηγήσουν στη διασφάλιση της τήρησης των νόμων και των κανόνων που τίθενται νομοθετικά αλλά και κοινωνικά. Ακόμη η αστυνομία έχει ως υποχρέωση της διαχείριση των συγκρούσεων που μπορεί να λαμβάνουν χώρα και της αποτελεσματικής αντιμετώπισης αυτών ώστε να μην τελεσθούν περαιτέρω αδικήματα αλλά και να μην ξεφύγουν οι δράστες αυτών. Αυτό γίνεται ακόμη πιο αισθητό στις περιπτώσεις όπου υπάρχει και προκαλείται δημόσια αναταραχή ή εκδηλώσεων που απειλούν τη δημόσια τάξη.

2.1.2 Συνεργασία κοινωνίας - αστυνομίας στην πρόληψη του εγκλήματος

Εκτός από την αντιμετώπιση των καταστάσεων αποκλειστικά και μόνο στα πλαίσια αστυνομικών επιχειρήσεων, η αστυνομία επιδιώκει να επικοινωνεί με την κοινότητα και να συμβάλει στην πρόληψη του εγκλήματος μέσω της ενημέρωσης αυτών και της διενέργειας εκπαιδευτικών δράσεων. Η συνεργασία μεταξύ της κοινωνίας και της αστυνομίας αποτελεί ένα απαραίτητο και καθοριστικό στοιχείο για την αποτελεσματική πρόληψη του εγκλήματος (Murphy K. et al, 2008: 136-155). Η συνεργασία αυτή συμβάλλει στη δημιουργία ασφαλέστερων κοινοτήτων και στην ανάπτυξη ενός αισθήματος εμπιστοσύνης μεταξύ πολιτών και αστυνομίας αλλά και τη δημιουργία μίας αμφίδρομης σχέσης που βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό και τις αρχές της ορθής επικοινωνίας.

Η συνεργασία μεταξύ κοινωνίας και αστυνομίας μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους μεταξύ των οποίων είναι η δημιουργία προγραμμάτων εκ μέρους της αστυνομίας, τα οποία θα οδηγήσουν στην αύξηση της συμμετοχής των πολιτών σε δραστηριότητες πρόληψης εγκλήματος, όπως γειτονικές ομάδες ασφαλείας και κοινοτικά συμβούλια. Αυτές οι πρακτικές ακολουθούνται ήδη στην Αμερική και πρόκειται για τα λεγόμενα neighborhood watch που είναι ομάδες ανθρώπων που κατοικούν σε μία συγκεκριμένη γειτονιά οι οποίοι επιθυμούν να διατηρήσουν την

ασφάλεια της γειτονιάς τους και επιτελούν διαδοχικές περιπολίες ενώ προχωρούν ακόμη και στην ενημέρωση όλων των ύποπτων περιστατικών που λαμβάνουν χώρα σε μία κοινότητα (Linning S.J, 2022:40-45). Για να γίνει αυτό στην Ελλάδα θα πρέπει πρώτα να αναπτυχθούν τέτοια προγράμματα από την ίδια την αστυνομία, τα οποία θα οδηγήσουν στην ενθάρρυνση της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης στις γειτονιές. Παράλληλα θα πρέπει για την ορθότερη εφαρμογή τέτοιων προγραμμάτων να παρασχεθεί και η απαραίτητη εκπαίδευση και κατάρτιση στους κοινωνούς ώστε να μπορούν να κατανοήσουν τα όρια της συμπεριφοράς τους αλλά και να διακρίνουν τις ενδείξεις εγκληματικών απειλών. Τέλος για να μπορέσουν να έχουν σημασία όλα αυτά θα πρέπει κατά κύριο λόγο να δημιουργηθεί μία ανοιχτή επικοινωνία και ένα διάλογος μεταξύ της αστυνομίας και της κοινωνίας για την καλύτερη κατανόηση των αναγκών και των ανησυχιών των πολιτών (Έκθεση - Α7-0307/2013 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2013).

2.1.2 Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας (ΤοΣΠΠα)

Ένα παράδειγμα της συνεργασίας μεταξύ αστυνομίας και πολιτών αποτελούν τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας, τα οποία λειτουργούν σε χώρες όπως η Σουηδία και η Δανία (Παπαθεοδώρου Θ, 1999:14-16). Τα συμβούλια αυτά στοχεύουν στην καλύτερη ενημέρωση των πολιτών αναφορικά με τις πολιτικές που έχουν ληφθεί στα πλαίσια της αντεγκληματικής πολιτικής και στην καλύτερη επικοινωνία αυτών με τους αρμόδιους φορείς ώστε να επιτευχθεί η ομαλή συνεργασία που βασίζεται στην εμπιστοσύνη που έχουν οι πολίτες στις αρμόδιες αρχές.

Τα εν λόγω συμβούλια συνήθως συγκεντρώνουν εκπροσώπους από διάφορους τομείς της κοινότητας, όπως την τοπική κυβέρνηση, την αστυνομία και τον εκπαιδευτικό τομέα με σκοπό την συνεργασία αυτών των ομάδων ώστε να επιτευχθεί η ανάπτυξη και η καλύτερη και πιο αποτελεσματική υλοποίηση των τιθέμενων στρατηγικών πρόληψης της εγκληματικότητας και για να καταστεί εφικτό να προσαρμοστούν αυτές στις ιδιαίτερες ανάγκες και χαρακτηριστικά της κάθε κοινότητας.

Οι δράσεις των Τοπικών Συμβουλίων μπορεί να περιλαμβάνουν εκπαιδευτικά προγράμματα, τη δημιουργία ασφαλών χώρων που μπορούν να παρευρίσκονται τα μέλη της κοινότητας, την ίδρυση και υποστήριξη προγραμμάτων αποκατάστασης για τους νέους, αλλά και κάθε άλλη πρωτοβουλία που θα μπορέσει να οδηγήσει στην πρόληψη της εγκληματικότητας.

3. Θυματολογία

Η επιστήμη της εγκληματολογίας έχει αφιερωθεί κατά κύριο λόγο στη μελέτη του υποκειμένου που τελεί την εγκληματική πράξη και δευτερευόντως μόνο έχει εστιάσει στο θύμα της πράξης αυτής. Η μελέτη του θύματος ήρθε στο προσκήνιο περί των δεκαετιών 1950 και 1960 και πλέον υπάρχει ειδικός κλάδος της εγκληματολογικής επιστήμης που αφιερώνεται σ' αυτή και ο οποίος ονομάζεται Θυματολογία. Η θυματολογία εστιάζει στο θύμα και στις προεκτάσεις αυτού, ήτοι αναλώνεται με τη μελέτη της προσωπικότητας του ατόμου, τις συνθήκες που επικρατούν στο οικείο περιβάλλον του, ενώ δίνει σημασία και στη θέση του θύματος στην μετέπειτα του εγκλήματος διαδικασία, δηλαδή την διαδικασία της ποινικής δίωξης και της ποινικής δίκης.

Η μελέτη του θύματος και η μετέπειτα ίδρυση της θυματολογίας αποδίδεται συχνά στον Hans von Hentig ο οποίος εστίασε στους παράγοντες που οδηγούν στη θυματοποίηση ενός ατόμου και στο κατά πόσο το ίδιο άτομο μπορεί να καθορίσει την επιλογή του ως θύμα. Μάλιστα στο βιβλίο του *The Criminal and his Victim: Studies in the Sociobiology of Crime* (1948) υποστήριξε ότι μερικά από τα χαρακτηριστικά τα οποία οδηγούν στην εμφάνιση της εγκληματικής συμπεριφοράς, είναι αρμόδια και για την θυματοποίηση κάποιων ατόμων. Στο έργο του μελέτησε το έγκλημα ως μία διπολική σχέση που αποτελείται τόσο από τον δράστη του εγκλήματος όσο και από το θύμα του εγκλήματος και προχώρησε στην κατηγοριοποίηση των χαρακτηριστικών που μπορούν να αυξήσουν τις πιθανότητες θυματοποίησης ενός ατόμου.

Ως θύμα ορίζεται το άτομο κατά του οποίου στράφηκε η εγκληματική πράξη και κατά του οποίου προκλήθηκε βλάβη στα έννομα αγαθά του. Για να προσδιοριστεί κάποιος ως θύμα δεν χρειάζεται να γίνει κάποια άλλη διευκρίνιση σχετικά με τα χαρακτηριστικά που ο ίδιος φέρει αλλά εξαρτάται στην ουσία από την θέση του στην εγκληματική πράξη που έχει τελεσθεί. Ωστόσο υπάρχουν περιπτώσεις για τις οποίες τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ατόμου είναι απαραίτητα για να προσδιοριστεί κάποιο άτομο ως θύμα, δηλαδή λόγω της ύπαρξης αυτών των χαρακτηριστικών το άτομο καθίσταται πιο εύκολα θύμα και η ιδιότητά του συνιστά κομμάτι του εγκλήματος. Έτσι υπάρχουν νομοθετικά κριτήρια με το βασικότερο αυτό του ηλικιακού περιορισμού που τίθεται από τον νομοθέτη και ο οποίος μπορεί να αφορά τις περιπτώσεις όπου ένας ανήλικος πέφτει θύμα της σεξουαλικής αποπλάνησης ενός ενηλίκου. Αν στο πρόσωπο του θύματος δεν συνέτρεχε η ανηλικότητα τότε δεν θα γινόταν λόγος για αξιόποινη πράξη αλλά ούτε για την ύπαρξη θύματος. Άλλο ένα χαρακτηριστικό αποτελεί η κοινωνική κατάσταση του ατόμου και αφορά τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η νομική και κοινωνική του θέση το καθιστούν ευάλωτο και εύκολο στόχο ενός εγκληματία. Τέτοια είναι η περίπτωση των προσφύγων που λόγω της κατάστασής τους και των δυσκολιών και περιορισμών που αυτή συνεπάγεται δεν έχουν την δυνατότητα να επιλέξουν τη ζωή τους και οδηγούνται πιο εύκολα στη θυματοποίηση. Τέλος το θύμα μιας πράξης μπορεί να έχει ή να μην έχει σχέση με τον εγκληματία. Αυτή η σχέση μπορεί για παράδειγμα να είναι στενή και οικογενειακή ή η σχέση να συνίσταται στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που φέρει το άτομο και τα οποία είναι σημαντικά για τον εγκληματία, ο οποίος επιλέγει το θύμα του βάσει αυτών.

Όπως θα δούμε παρακάτω, ο ρόλος του θύματος αποτελεί μία έννοια που πρέπει να μελετάται παράλληλα με τον δράστη του εγκλήματος και το ίδιο το έγκλημα (Αλεξιάδης, 2011:279-283). Αρχικά η μελέτη στόχευε στην ανεύρεση των απαραίτητων στοιχείων που θα οδηγούσαν στον περιορισμό και την πρόληψη του εγκλήματος και όχι στην κατανόηση των λόγων που ένα άτομο μπορεί να βρεθεί στο στόχαστρο ενός εγκληματία. Έτσι η εγκληματολογία εστιάζοντας αρχικά στο θύμα στόχευε στην κατανόηση του θύματος μόνο ως μίας παράπλευρης απώλειας που θα οδηγούσε τελικά στην κατανόηση του εγκληματία. Αντίθετα, πλέον, η θυματολογία

εστιάζει περισσότερο στην κατανόηση του θύματος και στην προστασία και αποκατάστασή του από την πράξη που τελέστηκε εναντίον του. Αυτό γίνεται μέσω ιδιαίτερων νομοθετικών προβλέψεων που έχουν προβλεφθεί και οι οποίες αφορούν τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχει το θύμα στην ποινική διαδικασία και η οποία ξεκινάει από την στιγμή που η εγκληματική πράξη διαπιστώνεται από τις αρμόδιες αρχές. Σε όλη τη διαδικασία δίνεται η δυνατότητα στο θύμα, κι εφόσον πληρούνται ιδιαίτερες προϋποθέσεις, να μην γίνει γνωστή η ταυτότητά του στο θύτη. Από την άλλη διαφυλάσσεται η ιδιωτικότητα του θύματος σε όλα τα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας και συγχρόνως δίνεται η δυνατότητα, σε συγκεκριμένα εγκλήματα, της επιλογής εκ μέρους του θύματος της κίνησης ή μη της ποινικής διαδικασίας μέσω της πρόβλεψης του θεσμού της έγκλησης. Ακόμη προβλέπονται και περιπτώσεις παροχής βοήθειας στο θύμα με την πρόβλεψη της ψυχολογικής και οικονομικής αρωγής του, η οποία ανταποκρίνεται στις επιπτώσεις που είχε η εγκληματική πράξη εναντίον του.

3.1 Ο φόβος του εγκλήματος

Ο φόβος του εγκλήματος συνιστά έναν όρο που χρησιμοποιείται στην εγκληματολογία για να αποδώσει τον φόβο και την ανησυχία που έχει δημιουργηθεί και προκαλείται στα άτομα λόγω της πεποίθησης ότι θα αποτελούσαν θύματα μιας εγκληματικής πράξης (De Silva et al, 2021:101-125). Ο φόβος αυτός αφορά το έννομο αγαθό της ζωής και της σωματικής υγείας του ατόμου, δηλαδή αφορά βίαιες εγκληματικές πράξεις με τις οποίες μπορεί να προκληθεί φυσική βλάβη ή ακόμη και ο θάνατος, και δεν αφορά τις πράξεις που μπορεί να οδηγήσουν σε βλάβη της περιουσίας του ατόμου (Garofalo J., 1981:839-857). Το άτομο βέβαια μπορεί να φοβάται και για τις περιπτώσεις που το έγκλημα μπορεί να στραφεί κατά της περιουσίας του αλλά ακόμη και στις περιπτώσεις αυτές δεν αφορά την ίδια την περιουσιακή βλάβη αλλά αντίθετα τη βλάβη που μπορεί να προκληθεί στη σωματική υγεία του ίδιου.

Ακόμη, πρόκειται για έναν όρο που άρχισε να μεταβαίνει στο προσκήνιο μετά τη δεκαετία του 1960 και έκτοτε αποτελεί αντικείμενο μελέτης μέσα στα πλαίσια της εγκληματολογικής επιστήμης. Ο φόβος που δημιουργείται σε ένα άτομο μπορεί να

προκαλέσει τρομερές επιπτώσεις στην καθημερινότητά του καθώς και στην υγεία του. Αυτό συμβαίνει καθώς το άτομο, στο οποίο έχει προκληθεί σοβαρή ανησυχία και το οποίο πιστεύει ότι μπορεί ανά πάσα στιγμή να πέσει θύμα μιας εγκληματικής πράξης, οδηγείται στην αλλαγή των συνηθειών του καθώς και στον περιορισμό των δραστηριοτήτων του.

Ο φόβος που βιώνει το άτομο στην καθημερινότητά του και ο οποίος σχετίζεται με την πιθανότητα της θυματοποίησής του δεν συνδέεται άμεσα με τις επικρατούσες συνθήκες στην κοινωνία. Με άλλα λόγια δεν είναι απαραίτητο να έχουν αυξηθεί τα ποσοστά της εγκληματικότητας σε μία συγκεκριμένη χρονική και τοπική περίοδο για να αισθάνεται κάποιος ότι μπορεί να προσβληθεί από την εγκληματική συμπεριφορά ενός άλλου ατόμου (Ζαραφονίτου, 2009: 125-150). Αντίθετα, μεγάλης σημασίας είναι και ο παράγοντας της προσωπικότητας και της συναισθηματικής σταθερότητας του ίδιου του ατόμου που βιώνει την ανησυχία και επηρεάζεται περισσότερο από αυτό το γεγονός παρά από τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν. Βέβαια θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η άνοδος του φόβου της θυματοποίησης και αυτό είναι αποτέλεσμα της κατάστασης που επικρατεί παγκοσμίως, αναφορικά με την αύξηση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων καθώς και την έλλειψη σταθερών ηθικών αξιών. Επομένως κατά τη μελέτη του φόβου του εγκλήματος και της θυματοποίησης θα πρέπει να μελετώνται παράλληλα όλοι οι σχετικοί παράγοντες αφού πρόκειται για ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο που δεν μπορεί να περιορισθεί σε αντικειμενικούς παράγοντες αλλά εξαρτάται και από την ψυχοσύνθεση του κάθε ατόμου.

3.1 Το θύμα ως παράγοντας του εγκλήματος και της ποινικής δικαιοσύνης

Η θέση του θύματος στην εγκληματική διαδικασία είναι καθοριστική και θα πρέπει να μελετάται στα πλαίσια της εγκληματολογίας. Ο ρόλος ξεκινά από τη στιγμή που προηγείται του εγκλήματος και αφορά συγκεκριμένα τη θυματοποίηση αυτού (Verin J., 1980:54-67). Μολονότι πλέον η προσέγγιση της θυματολογίας στρέφεται περισσότερο προς την κατανόηση και προστασία του θύματος, θα πρέπει να

αναφερθούμε και στην θυματοποίηση για να κατανοήσουμε καλύτερα την πορεία της θυματολογίας. Ως θυματοποίηση αποδίδεται η σχέση που έχει η συμπεριφορά του θύματος με την επιλογή του ως αποδέκτη της εγκληματικής συμπεριφοράς. Η θυματοποίηση εστιάζει στην συμπεριφορά του θύματος και στο κατά πόσο αυτή οδήγησε το δράστη στο να στραφεί εναντίον του (Daigle L. E., 2021:48-67). Είναι συχνό να θεωρείται ότι ορισμένες φορές το θύμα διευκολύνει την τέλεση της εγκληματικής πράξης εκ μέρους του δράστη. Ακόμη έχει διατυπωθεί η άποψη ότι το θύμα μπορεί με τη συμπεριφορά του να προκαλεί τον δράστη στην τέλεση της εγκληματικής πράξης. Μάλιστα η πραγματικότητα έχει φανερώσει ότι πέραν της αιτιολογίας της εγκληματικής συμπεριφοράς βάσει της συμπεριφοράς των θυμάτων, τα θύματα κατηγορούνται για αυτήν την συμπεριφορά και διατυπώνεται συχνά η άποψη ότι επιθυμούσαν να γίνουν αποδέκτες αυτής της συμπεριφοράς.

Ο ρόλος του θύματος στην απονομή της δικαιοσύνης είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικός. Τις περισσότερες φορές, με εξαίρεση τα εγκλήματα που διαπιστώνονται από τις αρμόδιες αρχές και για τα οποία δεν είναι απαραίτητη η έγκληση για εκκίνηση της διαδικασίας, το θύμα είναι εκείνο που φέρει στο φως την τέλεση μίας εγκληματικής πράξης εναντίον του (Αλεξιάδης, Σ.:270-279). Έτσι ο ρόλος του θύματος αφορά την εκκίνηση της διαδικασίας, της ποινικής δίωξης και της καταστολής του εγκλήματος. Το θύμα είναι εκείνο που διαθέτει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που σχετίζονται με την εγκληματική συμπεριφορά και το οποίο μοιράζεται αυτές τις πληροφορίες τόσο κατά την προδικασία όσο και κατά την διαδικασία επί του ακροατηρίου. Στην Ελλάδα το θύμα έχει τη δυνατότητα να παρασταθεί κατά την διάρκεια της ποινικής δίκης, έχοντας μόνο συμπληρωματικό ρόλο για την υποστήριξη της κατηγορίας και λαμβάνοντας τον ρόλο του πολιτικώς ενάγοντα.

Πέραν τούτων ο ρόλος του θύματος στην ποινική δικαιοσύνη γίνεται αισθητός στις περιπτώσεις που τα χαρακτηριστικά που φέρει το θύμα καθορίζουν την ποινή που επιβάλλεται στον δράστη του εγκλήματος. Βασική μεταβλητή κατά την διαπίστωση ενός εγκλήματος είναι συχνά η ηλικία του θύματος. Η ύπαρξη ή μη της ανηλικότητας

του δράστη μπορεί να αποτελέσει το μοναδικό κριτήριο για τον χαρακτηρισμό μίας πράξης ως εγκληματικής. Για παράδειγμα, όταν ένας ενήλικος επιλέγει να παρευρεθεί σεξουαλικά με έναν ανήλικο 14 ετών, ακόμη κι αν ο ανήλικος δεν δήλωσε άρνηση κατά αυτής της πράξης, το γεγονός ότι υπάρχει ζήτημα ανηλικότητας καθιστά την πράξη αυτόματα εγκληματική. Αυτό δεν θα ίσχυε στην περίπτωση της συναινετικής συνεύρεσης μεταξύ δύο ενηλίκων καθώς στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν τίθεται λόγος που να αναιρεί την συναίνεση που δόθηκε, όπως συμβαίνει στην περίπτωση με το ανήλικο θύμα.

Ακόμη θα πρέπει να τονισθεί η σχέση του θύματος στον τρόπο με τον οποίο μεταβάλλονται οι ποινές και συγκεκριμένα η σχέση που έχει η πεποίθηση που ισχύει μία δεδομένη χρονική στιγμή σε σχέση με τα θύματα (Tsoudis, O. & Smith-Lovin L., 1998: 695–722). Έτσι θα πρέπει να τονισθεί ότι ανάλογα με την θέση που έχουν τα θύματα και η αποκατάσταση της βλάβης αυτών, καθορίζεται και ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζεται ο εγκληματίας. Ωστόσο η προβληματική που ανακύπτει όταν λαμβάνονται υπόψη οι συνέπειες που έχουν οι εγκληματικές πράξεις στα θύματα αφορά το γεγονός ότι αυτό χρησιμοποιείται ως δικαιολογία για την αύξηση των ποινών. Αρχικά θα πρέπει να αναφερθούμε στην νομική πραγματικότητα, ήτοι στο γεγονός ότι η ποινή της ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως για παράδειγμα είναι αυτή της ισόβιας κάθειρξης και επομένως δεν μπορεί κάποια άλλη πράξη να τιμωρηθεί περισσότερο. Τέλος, και σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να τονισθεί ότι η σημασία του θύματος στην ποινική διαδικασία δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να εξαφανισθεί. Αντίθετα ίσως θα ήταν καλύτερο για την μείωση της τέλεσης εγκλημάτων να διαπιστώνονται οι συνέπειες που έχουν τα εν λόγω εγκλήματα τόσο από τον δράστη όσο και από την υπόλοιπη κοινωνία. Με την πρακτική αυτή μπορεί να εντυπωθούν αποτελεσματικότερα τα συναισθήματα αλλά και οι κοινωνικοοικονομικές συνέπειες που έχει ένα έγκλημα στο θύμα.

Επίλογος

Το έγκλημα και η αντιμετώπισή του θα πρέπει να ρυθμίζεται μετά από ενδελεχή έρευνα και μελέτη του ζητήματος που ανακύπτει κάθε φορά. Η ποινική αντιμετώπιση του εγκλήματος ενέχει ιδιαίτερα σημαντικές συνέπειες για το σύνολο των πολιτών που έρχονται σε επαφή με την ποινική διαδικασία αλλά δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι δεν επηρεάζεται και η υπόλοιπη κοινωνία. Ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένο το ποινικό δίκαιο αλλά και ο τρόπος με τον οποίο δομείται η ποινική δικαιοσύνη αποτελεί τον καθρέφτη της κοινωνίας. Μάλιστα αυτό γίνεται εύκολα κατανοητό αν αναλογιστούμε ότι σε παλαιότερες εποχές η αντιμετώπιση των εγκληματιών γινόταν με πολύ διαφορετικό τρόπο και ειδικά αν αναλογιστούμε την κριτική την οποία κάνουμε όταν αναφερόμαστε στους σκοπούς και τα μέσα της τιμωρίας, τα οποία συμπεράσματα που διατυπώνουμε τα προεκτείνουμε και στην ίδια την κοινωνία και τις πεποιθήσεις των ανθρώπων εκείνης της εποχής. Έτσι όταν μιλάμε για τις προηγούμενες εποχές αναφερόμαστε συχνά στη βαρβαρότητα εκείνων των χρόνων και στην ανάγκη για εξέλιξη του ανθρώπινου είδους και κατ' επέκταση της νομικής σκέψης.

Για να μπορέσει να οργανωθεί όσο το δυνατόν καλύτερα η ποινική δικαιοσύνη κρίνεται σημαντική η ύπαρξη μίας λογικής υπό της οποίας συντελούνται οι νομοθετικές μεταβολές. Έτσι θα πρέπει προτού προχωρήσει μία κυβέρνηση στην αλλαγή του ποινικού νόμου να αναλογιστεί τη φιλοσοφία που υπάρχει πίσω από τη σκέψη της και να αναγνωρίζει ξεκάθαρα τους σκοπούς που προσπαθεί να πληρώσει με τις νέες νομοθετικές αλλαγές. Παράλληλα θα ήταν χρήσιμο στις επιτροπές που δημιουργούνται σχετικά με τις τροποποιήσεις που θα επέλθουν στην ποινική νομοθεσία, αυτές να αποτελούνται από επιστήμονες που έχουν τόσο νομικές όσο και εγκληματολογικές γνώσεις. Η κατεύθυνση αυτή θα οδηγήσει στη συνοχή του ποινικού δικαίου και δεν θα δημιουργούνται αντιφατικά προβλήματα μετά από την κατάρτιση των σχετικών νόμων και την θέση αυτών σε εφαρμογή.

Ακόμη κρίνεται σημαντικό να γίνεται μελέτη τόσο του νόμου όσο και του εγκλήματος αναφορικά με τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που λαμβάνουν χώρα τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Με τον τρόπο αυτό θα καταστεί πιο εύκολη αλλά και πιο έγκυρη η κατανόηση των αναγκών που τίθενται και δημιουργούνται κοινωνικά. Η επιστήμη της εγκληματολογίας αλλά και η νομική επιστήμη δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται όπως οι θετικές επιστήμες που μπορούν να καταλήξουν σε αντικειμενικά συμπεράσματα ανεξάρτητα από τις αλλαγές που βιώνει η κοινωνία. Αντίθετα οι δύο πρώτες επιστήμες μεταβάλλονται κάθε φορά που μεταβάλλεται και η κοινωνία, κάτι που δεν θα πρέπει να επικριθεί καθώς η οποιαδήποτε στασιμότητα θα απεδείκνυε μόνον την στασιμότητα της εγκληματολογικής και νομικής σκέψης.

Επίσης θα πρέπει να δίνεται σημασία και να καταβάλλεται προσπάθεια να κατανοούνται και οι αλλαγές που διαπιστώνονται αφού όπως είδαμε παραπάνω οι αλλαγές αυτές όχι μόνο μεταβάλλουν την εγκληματολογική σκέψη αλλά μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην αύξηση και τη μείωση της εγκληματικότητας αλλά και στην εμφάνιση και νέων εγκληματικών συμπεριφορών. Έτσι, τόσο η οικονομική κρίση όσο και ο καπιταλισμός καθορίζουν τον τρόπο που εκδηλώνονται οι εγκληματικές συμπεριφορές ενώ συγχρόνως καθορίζουν και τη σημασία και τα νοήματα που φέρουν οι σχετικές πράξεις, με κάποιες από αυτές να χάνουν πλήρως την απαξία τους ενώ άλλες να αυστηροποιούνται.

Τέλος οι αλλαγές στην εγκληματολογία και στην αντεγκληματική πολιτική διαπιστώνονται και από την εξέχουσα θέση που έχει πλέον το θύμα στην ποινική διαδικασία. Πάντοτε το θύμα ήταν αποδέκτης της εγκληματικής και παραβατικής συμπεριφοράς και επομένως δεν αποτελεί μία νέα εξέλιξη. Αυτό που διαφέρει σε σχέση με το παρελθόν αφορά την επιπρόσθετη σημασία και ενδιαφέρον που καταβάλλεται σε σχέση με το θύμα. Έτσι το θύμα μπορεί πλέον να επηρεάσει σε έναν βαθμό την αύξηση και την μείωση των ποινών. Παράλληλα καθοριστικός είναι και ο ρόλος τους στην εκκίνηση της ποινικής διαδικασίας και πλέον καταβάλλεται προσπάθεια να ενθαρρύνεται το θύμα στην καταγγελία των σχετικών εγκληματικών πράξεων, σε αντίθεση με το παρελθόν που σε κάποιες περιπτώσεις το θύμα δεν λαμβανόταν υπόψη.

Από την ανάλυση που κάναμε παραπάνω διαπιστώνεται εύκολα ότι η εγκληματολογία και η αντεγκληματική πολιτική παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της σύγχρονης ποινικής νομοθεσίας και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να δοθεί περισσότερη σημασία και να επεκταθεί ο εν λόγω επιστημονικός κλάδος. Στην Ελλάδα λίγοι επιστήμονες δηλώνουν εγκληματολόγοι και αυτό ανάγεται στο γεγονός ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη για σχετική εκπαίδευση, πέραν των μεταπτυχιακών προγραμμάτων, αλλά ούτε και σχετικές θέσεις εργασίας που να αφορούν τον παρόντα κλάδο. Αυτό οδηγεί αβίαστα στο συμπέρασμα ότι δεν έχει εντυπωθεί στην ελληνική πραγματικότητα η σημασία του ρόλου της ανάπτυξης των εγκληματολογικών θεωριών και η συνδρομή των εγκληματολόγων κατά τη διαμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας και για το λόγο αυτό παρατηρούμε σοβαρές ελλείψεις τόσο αναφορικά με την ποινική νομοθεσία όσο και με τις κοινωνικές δράσεις που θα μπορούσαν να ενισχύσουν τις επιλογές του νομοθέτη.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2019). Εγκλήματα των ισχυρών. *Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαρλάμπους, Χ., Αθήνα: ΕΑΠ
- Βιδάλη, Σ., & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά & ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζαραφωνίτου Χ. (2009). Ο φόβος του εγκλήματος: Ένα ελληνικό “παράδοξο”. *ΠοινΔικ & Εγκληματολογία* 1/2009.
- Καρύδης, Β. (2010). *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν. Ε. (2009) *Ποινική Καταστολή – Μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 5η έκδοση
- Λάζος, Γ. (2007). *Κριτική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παπαθεοδώρου, Θ. (1999) «Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας: ένα όργανο συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τεύχ. 6
- Ποινικός Κώδικας (Ν. 4619/2019 και Ν. 4637/2019), άρθρο 14 παράγραφος 1
- Σπινέλλη, Κ. Δ. (2014). *Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φαρσεδάκης, Ι. (1996) *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Adirika, Bakky. (2020). *Crime, deviance and juvenile delinquency: Perspectives of an educationalist*.

Anderson, K. B. (2002). *Richard Quinney's Journey: The Marxist Dimension*. Crime & Delinquency, 48(2)

Barlow D. H., Kauzlarich D., (2010). *Explaining Crime: A primer in Criminological Theory*. Rowman & Littlefield Publishers.

Beirne, P. (1987). *Adolphe Quetelet and the Origins of Positivist Criminology*. American Journal of Sociology, 92(5)

Black, D. (1983). *Crime as Social Control*. American Sociological Review, 48(1)

Braithwaite J. (1980). *Merton's Theory of Crime and Differential Class Symbols of Success*. CRIME ET/AND JUSTICE, Volume 7-8 (2), 90-94

Braithwaite, J. (1988). *White-Collar Crime, Competition, and Capitalism: Comment on Coleman*. American Journal of Sociology, 94(3)

Brooks G. (2016). *Criminology of Corruption: Theoretical Approaches. First Edition*. London: Palgrave Macmillan

Burke, H. (2009). *An Introduction to Criminological Theory*. Willan.

Charalampous, I. (2012). *Business crime in Greece: employment offences in third sector companies*. PhD thesis, Middlesex University

Chekroun, P. (2008). Social control behavior: The effects of social situations and personal implication on informal social sanctions. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(6)

Coppola, F., & Martufi, A. (2024). *Social Rehabilitation and criminal justice*. Routledge.

Daigle, L. E. (2022). *Victimology: The essentials*. SAGE Publications

De Silva, Banuka & Dharmasiri, K. S. & Buddhadasa, Anuruddhika & Rannaweera, K.G.N.U. (2021). An Overview of Fear of Crime and Its Criminological Significance. 4(3).

Doorewaard, C. (2014). *THE DARK FIGURE OF CRIME AND ITS IMPACT ON THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM*. Southern African Journal of Criminology 27(2)

Durkheim E. and Moynihan D. P. (1998). *Is Crime Always Functional? (From Taking Sides: Clashing Views on Controversial Issues in Crime and Criminology, Fifth Edition, P 2-15, 1998, Richard C. Monk, ed. -- See NCJ-183062)*.

Garland, D. (2002). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. University of Chicago Press.

Garofalo, J. (1981). *The Fear of Crime: Causes and Consequences. The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-), 72(2)*.

Gaylord M S and Galliher J F (1988). *Criminology of Edwin Sutherland*.

GREENBERG, D. F. (Ed.). (1993). *Crime And Capitalism: Readings in Marxist Crimonology*. Temple University Press.

Hoffman J. P. and Ireland T. (1995). *Cloward and Ohlin's Strain Theory Reexamined: An Elaborated Theoretical Model (From Legacy of Anomie Theory: Advances in Criminological Theory, Volume 6, P 247-270, 1995, Freda Adler and William S Laufer, eds. -- See NCJ-159627)*.

Horton, J., & Platt, T. (1986). *Crime and Criminal Justice Under Capitalism and Socialism: Towards a Marxist Perspective*. Crime and Social Justice, 25

HOLLINGER, R. C., & LANZA-KADUCE, L. (1988). The process of criminalization: The case of computer crime laws*. *Criminology*, 26(1).

Ivaschenko, O., Nivorozhkin, A., & Nivorozhkin, E. (2012). The Role of Economic Crisis and Social Spending in Explaining Crime in Russia: Regional Panel Data Analysis. *Eastern European Economics*, 50(4)

Lanfear, C. C., Matsueda, R. L., & Beach, L. R. (2020). *Broken Windows, Informal Social Control, and Crime: Assessing Causality in Empirical Studies*. Annual review of criminology, 3.

Laycock, G., & Tilley, N. (1995). *Implementing Crime Prevention*. Crime and Justice, 19.

Martin, G. (2009). *Subculture, style, chavs and consumer capitalism: Towards a critical cultural criminology of youth*. Crime, Media, Culture, 5(2).

McCarthy B. R., (1991), *Social structure, crime, and social control: An examination of factors influencing rates and probabilities of arrest*, Journal of Criminal Justice, Volume 19, Issue 1, Pages 19-29, ISSN

Miller, E.J. (2023) *The Concept of the Police*. Criminal Law, Philosophy 17

Morgan JB (1990). *Police Function and the Investigation of Crime*.

Morrison, W. (1995). *Theoretical Criminology From Modernity to Post-Modernism*. Routledge-Cavendish.

Nielsen, B. G. (2005). [Review of *Victimisation: Theory, Research and Policy*, by P. Davies, P. Francis, & V. Jupp]. *Acta Sociologica*, 48(1)

Quinney, R.: Social transformation and peacemaking criminology. (2010). *Encyclopedia of Criminological Theory*.

Ruggiero, V. (2017). *Dirty Money. On Financial Delinquency*. Oxford University Press: Oxford.

Sampson, R. J. (1986). *Crime in cities: The effects of formal and informal social control*. Crime and Justice, 8, 271–311. <https://doi.org/10.1086/449125>

Santhosh R, Mathew E. (2021). *Social Reintegration of Released Prisoners: An Empirical Analysis from Two Indian States*. International Annals of Criminology. 59(2)

Sridhar. C. R., (2006). *Broken Windows and Zero Tolerance: Policing Urban Crimes*. *Economic and Political Weekly*, 41(19), 1841–1843. <http://www.jstor.org/stable/4418196>

Szynkowski L J (1981). *Preventive Patrol - Traditional Versus Specialized*. Journal of Police Science and Administration, Volume 9 (2), 167-183

Tibbets, S. G. (2019), *Criminological Theory*. SAGE Publications. 3rd Edition

Triplett, R. A. (2018). *The Handbook of the History and Philosophy of Criminology*. John Wiley & Sons.

Tsoudis, O., & Smith-Lovin, L. (1998). *How Bad Was It? The Effects of Victim and Perpetrator Emotion on Responses to Criminal Court Vignettes*. *Social Forces*, 77(2), 695–722. <https://doi.org/10.2307/3005544>

Verin (1980). *Victim and the Penal System*. *Revue de science criminelle et de droit penal compare*, (3), 763-771

Vold, G. B., Bernard, T. J., Snipes, J. B. (1998), *Theoretical Criminology*, New York Oxford Press, 4th Edition

Von Hirsch, A. (1983). Commensurability and Crime Prevention: Evaluating Formal Sentencing Structures and Their Rationale. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-), 74(1).

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

Von Hirsch, A. and Ashworth, A., (2005) Proportionate Sentencing: Exploring the Principles, Oxford University Press, Oxford,.

Waddington, Peter. (2007). Policing of Public Order. Policing.

Walsh A., s. (2012). Criminology: The essentials. SAGE.

Weisburd, D., V. Uding, C., Hinkle, J. C., & Kuen, K. (2023). Broken Windows and Community Social Control: Evidence from a Study of Street Segments. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 0(0).

Διαδικτυακές πηγές

Βασιλαντωνοπούλου Β. (2016, January 25). Ποιοι είναι οι “εγκληματίες” στην εποχή μας; Η διαχρονική απάντηση του εγκλήματος του λευκού κολάρου. *Crime in Crisis*. [http://crime-in-crisis.com/\(ημερομηνία_προσπέλασης_15.1.2024\)](http://crime-in-crisis.com/(ημερομηνία_προσπέλασης_15.1.2024))

ΕΘΝΟΣ (2023, December 1). Φλωρίδης στο open: Η φιλοσοφία των αλλαγών στον ποινικό κώδικα - Ο χρόνος έκτισης ανάλογα με την ποινή..., *διαθέσιμο στην ιστοθέση* <https://www.ethnos.gr/greece/article/291080/floridhsstoopenhfilosofiatonallagonstonpoinikokodikaoxronosektishsanalogamethnpoinh> (ημερομηνία_προσπέλασης_18.1.2024)

ΕΘΝΟΣ (2023, November 28). Ποινικός κώδικας: Περισσότερα χρόνια στη φυλακή για ειδικά εγκλήματα - οι αλλαγές που έρχονται. *διαθέσιμο στην ιστοθέση* <https://www.ethnos.gr/greece/article/290645/poinikoskodikasperissoteraxroniasthfylakhgiaeidexthhegklhmataoiallagespoyerxontai> (ημερομηνία_προσπέλασης_19.1.2024)

Εκτενείς αλλαγές σε Ποινικό Κώδικα και Κώδικα Ποινικής δικονομίας: Αναλυτικά το σχέδιο νόμου του υπ. Δικαιοσύνης. (2023, December 18), *διαθέσιμο στην ιστοθέση* <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/ekteneis-allages-se-poiniko-kodika-kai-kodika-poinikis-dikonomias-analytika-shedio-nomoy>. (ημερομηνία_προσπέλασης_18.1.2024)

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»

Έκθεση - A7-0307/2013 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: ΕΚΘΕΣΗ σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα, τη διαφθορά και τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: συστάσεις για δράσεις και πρωτοβουλίες που πρέπει να αναληφθούν. (ημερομηνία προσπέλασης) : 18.1.2024
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-0307_EL.html

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. (2023, December 12). Άρθρο Πολυχρόνη Τσιρίδη στην “Κ”: Η αυστηροποίηση δεν οδηγεί σε αποτροπή. Διαθέσιμο στην ιστοθέση <https://www.kathimerini.gr/society/562773793/arthro-polychroni-tsiridi-stin-k-i-aystiropoiisi-den-odigei-se-apotropi/> (ημερομηνία προσπέλασης : 19.1.2024)

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. (2023, December 12). Άρθρο Χρίστου Μυλωνόπουλου στην “Κ”: Θέλουμε εικονικές ποινές; Διαθέσιμο στην ιστοθέση. <https://www.kathimerini.gr/society/562773796/arthro-christoy-mylonopoyloy-stin-k-theloyme-eikonikes-poines/> (ημερομηνία προσπέλασης : 19.1.2024)

Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ (2023, November 28). Νέος ποινικός κώδικας: Περισσότερα χρόνια στη φυλακή για κακουργήματα - στο “κελί” ακόμη και για μικρές ποινές. διαθέσιμο στην ιστοθέση <https://www.naftemporiki.gr/society/1541580/neos-poinikos-kodikas-perissotera-chronia-sti-fylaki-gia-kakoyrgimata-sto-keli-akomi-kaigia-mikres-poines/> (ημερομηνία προσπέλασης : 19.1.2024)

Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου για τροποποίηση των Ποινικών Κωδίκων. (2023, December 7) Διαθέσιμο στην ιστοθέση <https://lawnet.gr/law-news/paratiriseis-sto-schedio-nomou-gia-tropopoiisi-ton-poinikon-kodikon/> (ημερομηνία προσπέλασης : 19.1.2024)

ΣΥΚΙΩΤΟΥ, Α. Π. (2017, October 26). Παγκοσμιοποίηση και Αντεγκληματική Πολιτική. Crime in Crisis. <http://crime-in-crisis.com/> (προσπέλαση 19.1.2024)

Besemer, S., Farrington, D. P., & Bijleveld, C. C. (2017). Labeling and intergenerational transmission of crime: The interaction between criminal justice

intervention and a convicted parent. *PloS one*, 12(3), e0172419.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0172419> (προσπάλαση 18.1.2024)

C A HARTJEN (1974). *CRIME AND CRIMINALIZATION*.
<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/crime-and-criminalization>

Kolthoff, Emile. (2020). Criminological responses to corruption.
10.4337/9781789900910.00039.

Lacey, Nicola. (2002). Legal Constructions of Crime.
10.1093/he/9780199590278.003.0006.

Griffiths, C., (2007) The social reintegration of offenders and crime prevention : Réintégration sociale des délinquants et la prévention du crime, Canadian Electronic Library. Canada. / Διαθέσιμο στην ιστοθέση
<https://policycommons.net/artifacts/1226546/the-social-reintegration-of-offenders-and-crime-prevention/1779624> (ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Messerschmidt, J. (1997). *Crime as a Structured Action*. SAGE
<https://us.sagepub.com/en-us/nam/crime-as-structured-action/book6054#contents>

Linning, S.J., Olaghere, A. & Eck, J.E. (2022) Say NOPE to social disorganization criminology: the importance of creators in neighborhood social control. *Crime Sci* **11**, 5. <https://doi.org/10.1186/s40163-022-00167-y> (ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Murphy, Kristina & Hinds, Lyn & Fleming, Jenny. (2008). Encouraging Public Cooperation and Support for Police. *Policing & Society - POLIC SOC*. 18. 136-155.
10.1080/10439460802008660. (ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Mcculloch, D. (2023, February 28). *A history of crime: Investigations, trials and punishments*. Lexology. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=9b39aef7-9f6a-4689-9f53-d7d1a4977c16>

Murphy, Kristina & Hinds, Lyn & Fleming, Jenny. (2008). Encouraging Public Cooperation and Support for Police. *Policing & Society - POLIC SOC*. 18. 136-155. 10.1080/10439460802008660. (ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Grosa, D., and King, R. (2023) The Challenges of Educational Reintegration and the Psychosocial Wellbeing of Returnee Children: Evidence from Latvia. *Int. Migration & Integration* **24** (Suppl 2), 407–426. <https://doi.org/10.1007/s12134-022-00960-3> (ημερομηνία προσπέλασης : 14.1.2024)

Shirin D, Abbas S. and Haniyeh H., (2018). "The effect of globalization on the national criminal law systems" . *Library Philosophy and Practice* (e-journal). 2614. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2614>(ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Hall, S., Kuldova, T., & Horsley, M. (Eds.). (2020). *Crime, Harm and Consumerism* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429424472> (ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Hayward, Katy. (2015). *Conflict and Consensus*. 10.1016/B978-0-08-097086-8.96010-0. (ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Hinnant, J. B., & Forman-Alberti, A. B. (2019). Deviant Peer Behavior and Adolescent Delinquency: Protective Effects of Inhibitory Control, Planning, or Decision Making?. *Journal of research on adolescence : the official journal of the Society for Research on Adolescence*, 29(3), 682–695. <https://doi.org/10.1111/jora.12405> (ημερομηνία προσπέλασης : 17.1.2024)

Reddi, J.P.V. (2006). Role of the Victim in the Criminal Justice Process. *National Law School of India Review*: Vol. 18: Iss. 1, Article 1. Διαθέσιμο στην ιστόθεση: https://repository.nls.ac.in/nlsir/vol18/iss1/1_ (ημερομηνία προσπέλασης : 18.1.2024)

Xenakis S. and Cheliotis L. K. (2013) Crime and Economic Downturn: The Complexity of Crime and Crime Politics in Greece since 2009, *The British Journal of Criminology*, Volume 53, Issue 5, Pages 719–745, <https://doi.org/10.1093/bjc/azt034>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.

Βασιλική Στεργίου «Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας μέσα από τους ισχύοντες νόμους. Μια εγκληματολογική και κοινωνιολογική θεώρηση του εγκλήματος ως αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας»